

ฐานข้อมูลกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองผู้บริโภคในประเทศไทย

นางสาววรรณวิษ สว่างแจ้ง : จัดทำ*

จากสาเหตุและสถานการณ์การคุ้มครองผู้บริโภคในประเทศไทย ประกอบกับการกำหนดนิยามและความหมายของการคุ้มครองที่ได้อธิบายข้างต้น เห็นได้ว่าผู้ที่เป็นมีความเสี่ยงต่อการตกเป็นเหยื่อของการคุ้มครอง ได้แก่ เด็ก และแรงงาน โดยเฉพาะแรงงานต่างด้าวและแรงงานทางทะเล ดังนั้นเพื่อให้ผลของการศึกษานำไปพัฒนากฎหมายการคุ้มครองตรงตามกลุ่มของเหยื่อในการคุ้มครอง และการปรับใช้กฎหมาย ผู้ขอรับการประเมิน จึงแบ่งประเด็นการศึกษากฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองเป็น ๒ ประเด็น ได้แก่ ประเด็นปัญหาการคุ้มครองในเด็ก และประเด็นปัญหาการคุ้มครองเกี่ยวกับแรงงานต่างด้าวและแรงงานทางทะเล โดยมีกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

๑. กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองผู้บริโภค

ประเทศไทยได้ปรับปรุงกฎหมายเพื่อให้มีผลในการป้องกันและปราบปรามการคุ้มครองในเด็กด้านกฎหมายสาระบัญญัติซึ่งได้มีการขยายความผิดในเรื่องเกี่ยวกับการคุ้มครองจากเดิมที่กำหนดขอบเขตความคุ้มครองเพียงแก่ผู้หญิงและเด็กหญิงเท่านั้น เป็นการคุ้มครองเพศชายและเด็กชายด้วย นอกจากนี้ ยังให้ความคุ้มครองไปถึงเด็กที่มีอายุไม่เกิน ๑๘ ปีบริบูรณ์ไว้เป็นพิเศษอีกด้วย ได้แก่

๑.๑ พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการคุ้มครอง พ.ศ. ๒๕๕๑ และที่แก้ไขเพิ่มเติม

สาระสำคัญของพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการคุ้มครอง พ.ศ. ๒๕๕๑ นั้น (ราชกิจจานุเบกษา, ๒๕๕๑, น. ๒๘) เป็นการยกเลิกพระราชบัญญัติมาตรการในการป้องกันและปราบปรามการค้าหญิงและเด็ก พ.ศ. ๒๕๔๐ (ราชกิจจานุเบกษา, ๒๕๔๐, น. ๑-๗) เนื่องจากไม่ได้กำหนดลักษณะความผิดให้ครอบคลุมการกระทำ เพื่อแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบจากบุคคลที่มีไตจำกัดแต่เฉพาะหญิงและเด็กและกระทำด้วยวิธีการที่หลากหลายมากขึ้น เช่น การนำบุคคลเข้ามาค้าประเวณีในหรือส่งไปค้านอกราชอาณาจักร บังคับใช้แรงงาน บริการหรือขูดรีด บังคับตัดอวัยวะเพื่อการค้า หรือการแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบประการอื่น ซึ่งในปัจจุบันได้กระทำในลักษณะองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติมากขึ้น ประกอบกับประเทศไทยได้ลงนามอนุสัญญาสหประชาชาติเพื่อต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติที่จัดตั้งในลักษณะองค์กรและพิธีสารเพื่อป้องกันปราบปรามและลงโทษการค้ามนุษย์โดยเฉพาะผู้หญิงและเด็กเพิ่มเติมอนุสัญญาสหประชาชาติเพื่อต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติที่จัดตั้งในลักษณะองค์กร จึงมีการกำหนดลักษณะความผิดให้ครอบคลุมการกระทำดังกล่าวเพื่อให้การป้องกันและปราบปรามการคุ้มครองมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น สอดคล้องกับพันธกรณีของอนุสัญญาและพิธีสารจัดตั้งกองทุน เพื่อป้องกันและปราบปรามการคุ้มครอง รวมทั้งปรับปรุงการช่วยเหลือและคุ้มครองสวัสดิภาพผู้เสียหายให้เหมาะสม ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์สูงสุดของผู้เสียหาย และต่อมาได้มีการแก้ไขโดยการตราพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการคุ้มครอง (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๘ (ราชกิจจานุเบกษา, ๒๕๕๘, น. ๒๗-๓๑) เนื่องจากพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการคุ้มครอง พ.ศ. ๒๕๕๑ มีบทบัญญัติที่ไม่เหมาะสมต่อการป้องกันและปราบปรามการคุ้มครองในปัจจุบันที่มีความรุนแรง ซับซ้อน และ

*วิทยากรเชี่ยวชาญ สำนักกฎหมาย สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

เป็นอาชญากรรมข้ามชาติ รวมทั้งป้องกันเหยื่อที่เป็นเด็กจากการถูกล่อลวงเพื่อการค้ามนุษย์ จึงปรับปรุงกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ โดยกำหนดให้มีมาตรการสร้างแรงจูงใจให้ผู้พบเห็นเหตุการณ์ค้ามนุษย์แจ้งข้อมูลต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐ และกำหนดมาตรการเพิ่มอำนาจทางปกครองให้แก่เจ้าหน้าที่ รวมทั้งปรับปรุงบทกำหนดโทษที่เกี่ยวข้องให้เหมาะสมยิ่งขึ้น

จนในปี พ.ศ. ๒๕๖๐ ได้ปรับปรุงกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินมาตรการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ โดยแก้ไขบทนิยามคำว่า “แสวงหาประโยชน์โดยมิชอบ” และ “การบังคับใช้แรงงานหรือบริการ” ให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ปรับปรุงบทบัญญัติเกี่ยวกับหลักเกณฑ์การเรียกค่าสินไหมทดแทนอันเนื่องมาจากการกระทำความผิดฐานค้ามนุษย์ และกำหนดฐานความผิด ซึ่งได้กระทำต่อเด็กที่มีอายุไม่เกินสิบห้าปีให้ทำงานหรือให้บริการอันอาจเป็นอันตรายอย่างร้ายแรงและมีผลกระทบต่อร่างกายหรือจิตใจ การเจริญเติบโตหรือพัฒนาการของบุคคลนั้น รวมทั้งแก้ไขเพิ่มเติมบทกำหนดโทษให้เหมาะสมยิ่งขึ้น

สาระสำคัญของพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๖๐ (ราชกิจจานุเบกษา, ๒๕๖๐, น. ๑๙-๒๒) จึงอยู่ที่บทนิยามคำว่า “แสวงหาประโยชน์โดยมิชอบ” และคำว่า “การบังคับใช้แรงงานหรือบริการ” (มาตรา ๓ แก้ไขเพิ่มเติม มาตรา ๔) ซึ่งเป็นการกำหนดหลักเกณฑ์ในการจำแนกองค์ประกอบของการค้ามนุษย์ไว้อย่างชัดเจนมากยิ่งขึ้นให้สอดคล้องกับหลักสากล โดยมีหลักเกณฑ์การพิจารณาเกี่ยวกับการกระทำที่เป็นความผิดฐานค้ามนุษย์ ดังนี้

๑) กำหนดให้ผู้ซึ่งเป็นรัฐจัดหา ซื่อ ขาย จำหน่าย พามาจากหรือส่งไปยังที่ใด
 ๒) หน่วงเหนี่ยวกักขัง จัดให้อยู่อาศัย หรือรับไว้ซึ่งบุคคลใด โดยข่มขู่ ใช้กำลังบังคับ
 ๓) ลักพาตัว ฉ้อฉล หลอกลวง ใช้อำนาจโดยมิชอบ ใช้อำนาจครอบงำบุคคลด้วยเหตุที่อยู่ในภาวะอ่อนด้อยทางร่างกาย จิตใจ การศึกษา หรือทางอื่นใดโดยมิชอบ

๔) ขู่เข็ญว่าจะใช้กระบวนการทางกฎหมายโดยมิชอบ หรือโดยให้เงิน หรือผลประโยชน์ อย่่างอื่นแก่ผู้ปกครองหรือผู้ดูแลบุคคลนั้นเพื่อให้ยินยอมให้ผู้นั้น กระทำความผิดในการแสวงหาประโยชน์ จากบุคคลที่ตนดูแล (มาตรา ๔ แก้ไขเพิ่มเติมมาตรา ๖ (๑))

ข้อพิจารณากรณีเด็กเป็นผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ตามพระราชบัญญัตินี้ ได้แก่ มาตรา ๖ (๒) ที่กำหนดให้เด็ก หมายถึง บุคคลที่มีอายุต่ำกว่า ๑๘ ปี โดยการพิจารณาว่าเด็กเป็นผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ตามพระราชบัญญัตินี้หรือไม่พิจารณาองค์ประกอบ ๒ ประการ คือ ในส่วนของการกระทำและการถูกแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบ ซึ่งการแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบที่กระทำกับเด็กที่มีอายุต่ำกว่าสิบแปดปีตามมาตรานี้จะแตกต่างจากความผิดตามมาตรา ๕๖/๑ ซึ่งเป็นบทบัญญัติที่กำหนดความผิดต่างหากซึ่งไม่ใช่ความผิดฐานค้ามนุษย์ แต่กำหนดความผิดการกระทำเฉพาะ ได้แก่ การเป็นรัฐจัดหา ซื่อ ขาย จำหน่าย พามาจาก หรือ ส่งไปยังที่ใด หน่วงเหนี่ยวกักขัง จัดให้อยู่อาศัย หรือรับไว้ซึ่งบุคคลอายุไม่เกินสิบห้าปีให้ทำงานหรือให้บริการที่เป็นอันตรายอย่างร้ายแรง และมีผลกระทบต่อร่างกายหรือจิตใจ การเจริญเติบโตหรือพัฒนาการ หรือในลักษณะหรือในสภาพแวดล้อมที่เป็นอันตรายต่อความปลอดภัยของบุคคลนั้น หรือขัดต่อศีลธรรมอันดี ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสี่ปีและปรับไม่เกินสี่แสนบาท จึงเป็นข้อพิจารณาว่าการกำหนดความผิดดังกล่าวไม่ได้ครอบคลุมความผิดตามองค์ประกอบของการค้ามนุษย์ ทั้งหมด และกำหนดความผิดเฉพาะตั้งแต่การกระทำต่อบุคคลอายุไม่เกินสิบห้าปี ทั้งที่พระราชบัญญัตินี้กำหนดให้เด็ก หมายถึง บุคคลที่มีอายุต่ำกว่า ๑๘ ปี ให้ถือเป็นผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์

๑.๒ พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็กที่เกิดโดยอาศัยเทคโนโลยีช่วยการเจริญพันธุ์ทางการแพทย์ พ.ศ. ๒๕๕๘

พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็กที่เกิดโดยอาศัยเทคโนโลยีช่วยการเจริญพันธุ์ทางการแพทย์ พ.ศ. ๒๕๕๘ (ราชกิจจานุเบกษา, ๒๕๕๘, น. ๑) มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการป้องกันการค้ำมนุษย์ ดังนี้

- บทบัญญัติห้ามและกำหนดโทษทางอาญาเกี่ยวกับ การดำเนินการตั้งครรภ์แทนเพื่อประโยชน์ทางการค้า คือ มาตรา ๒๔ ห้ามมิให้ผู้ใดดำเนินการให้มีการตั้งครรภ์แทนเพื่อประโยชน์ทางการค้า ผู้ใดฝ่าฝืนมาตรา ๒๔ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสิบปี และปรับไม่เกินสองแสนบาท

- มาตรา ๔๖ ผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมผู้ใดให้บริการเกี่ยวกับเทคโนโลยีช่วยการเจริญพันธุ์ทางการแพทย์โดยไม่มีคุณสมบัติหรือมีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา ๑๕ ต้องระวาง โทษจำคุก ไม่เกิน ๑ ปีหรือปรับไม่เกินสองหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

- มาตรา ๔๗ ผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมผู้ใดไม่ปฏิบัติตามมาตรา ๒๓ ต้องระวางโทษจำคุก ไม่เกินหกเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

จากบทบัญญัตินี้ดังกล่าว สะท้อนว่าสภาพปัญหาเกี่ยวกับการตั้งครรภ์แทนโดยอาศัยเทคโนโลยีช่วยการเจริญพันธุ์ทางการแพทย์ก่อนมีพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็กที่เกิดโดยอาศัยเทคโนโลยีช่วยการเจริญพันธุ์ทางการแพทย์ พ.ศ. ๒๕๕๘ เป็นที่กล่าวถึงอย่างมากหลังจากเกิดการจ้างหญิงไทยอุ้มบุญเพราะสามารถเลือกเพศได้ หรือปัญหาชายรักร่วมเพศจะมาจ้างหญิงไทยตั้งครรภ์แทน โดยนำน้ำเชื้ออสุจิของชายรักร่วมเพศชาวต่างชาติที่อยากมีบุตรมาผสมและจ่ายค่าจ้างอุ้มบุญให้แก่หญิงไทยจากนั้นจะนำเด็กที่เกิดกลับประเทศ การกระทำดังกล่าวเป็นการรับจ้างอุ้มบุญลักษณะเชิงพาณิชย์เข้าข่ายการค้ามนุษย์ผิดกฎหมาย กฎหมายคุ้มครองเด็กที่เกิดโดยอาศัยเทคโนโลยีช่วยการเจริญพันธุ์ทางการแพทย์ จึงออกกฎหมายเพื่อคุ้มครองไม่ให้เด็กตกเป็นเหยื่อขบวนการค้ามนุษย์ที่อาศัยเทคโนโลยีช่วยการเจริญพันธุ์ทางการแพทย์เป็นเครื่องมือ กล่าวได้ว่า ประเทศไทยมีมาตรการคุ้มครองเด็กจากการค้ามนุษย์ตั้งแต่ก่อนการเกิดอีกด้วย

๑.๓ พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้าประเวณี พ.ศ. ๒๕๓๙

พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้าประเวณี พ.ศ. ๒๕๓๙ (ราชกิจจานุเบกษา, ๒๕๔๕, น. ๖๖) เป็นการยกเลิกพระราชบัญญัติปราบปรามการค้าประเวณี พ.ศ. ๒๕๐๓ (ราชกิจจานุเบกษา, ๒๕๐๓, น. ๘๙๔) ที่ได้ประกาศใช้บังคับมาเป็นเวลานาน โดยที่การค้าประเวณีมีสาเหตุสำคัญมาจากสภาพเศรษฐกิจและสังคม ผู้กระทำการค้าประเวณีส่วนมากเป็นผู้ซึ่งต้องสติปัญญาและการศึกษา ควรเปิดโอกาสให้บุคคลเหล่านั้นได้รับการคุ้มครองและพัฒนาอาชีพ ไม่ว่าจะเป็นการให้การอบรมฟื้นฟูจิตใจ การบำบัดรักษาโรค การฝึกอบรมและพัฒนาอาชีพตลอดจนพัฒนาคุณภาพชีวิต และในขณะเดียวกันเพื่อเป็นการปราบปรามการค้าประเวณี และเพื่อคุ้มครองบุคคลโดยเฉพาะเด็กและเยาวชนที่อาจถูกล่อลวงหรือชักพาไปเพื่อการค้าประเวณี จึงมีการกำหนดโทษบุคคลซึ่งกระทำชำเราโสเภณีเด็กในสถานการค้าประเวณี บุคคลซึ่งหารายได้จากการค้าประเวณีของเด็กและเยาวชน และบิดามารดาหรือผู้ปกครองซึ่งมีส่วนร่วมรู้เห็นเป็นใจในการจัดหาผู้อยู่ในความปกครองไปเพื่อการค้าประเวณี กับให้อำนาจศาลที่จะถอนอำนาจปกครองของบิดามารดาหรือผู้ปกครองของผู้กระทำความผิด ซึ่งเป็นเด็กเพราะเหตุที่มีส่วนร่วมรู้เห็นเป็นใจให้ผู้อยู่ในความปกครองกระทำการค้าประเวณี นอกจากนี้ ในปัจจุบันปรากฏว่า ได้มีการโฆษณาชักชวนหรือแนะนำตัวทางสื่อมวลชนในลักษณะที่เห็นได้ว่าเป็นการเรียกร้องการติดต่อในการค้าประเวณีกันอย่างแพร่หลาย พระราชบัญญัติฉบับนี้จึงกำหนดให้การกระทำดังกล่าวเป็นความผิด และยังได้กำหนดนิยามการค้าประเวณีไว้ว่า การยอมรับ

การกระทำชำเราหรือการยอมรับการกระทำอื่นใด หรือการกระทำอื่นใดเพื่อสำเร็จความใคร่ในทางกามารมณ์ของผู้อื่น อันเป็นการสำส่อนเพื่อสินจ้างหรือประโยชน์อื่นใด ทั้งนี้ ไม่ว่าผู้ยอมรับการกระทำและผู้กระทำจะเป็นบุคคลเพศเดียวกันหรือคนละเพศ โดยกำหนดลักษณะการกระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ ได้แก่

๑) การเข้าติดต่อกับ ชักชวน แนะนำตัว ติดตามหรือรับเข้าบุคคลตามถนนหรือสาธารณสถานหรือในที่อื่นใด เพื่อการค้าประเวณีอันเป็นการเปิดเผยและนำอับอายหรือเป็นที่เดือดร้อนรำคาญแก่สาธารณชน (มาตรา ๕)

๒) การเข้าไปมั่วสุมในสถานการค้าประเวณี (สถานการค้าประเวณีหมายถึง สถานที่ที่จัดไว้เพื่อการค้าประเวณีหรือยอมให้มีการค้าประเวณี และให้หมายความรวมถึงสถานที่ที่ใช้ในการติดต่อหรือจัดหาบุคคลอื่นเพื่อกระทำการค้าประเวณีด้วย) เพื่อประโยชน์ในการค้าประเวณีของตนเองหรือผู้อื่น (มาตรา ๖)

๓) การโฆษณาหรือกระทำให้แพร่หลายด้วยวิธีใด ๆ ไปยังสาธารณะ ในลักษณะที่เห็นได้ว่าเป็นการเรียกร้องหรือการติดต่อเพื่อการค้าประเวณีของตนเองหรือผู้อื่น (มาตรา ๗)

๔) การชำเราหรือกระทำอื่นใดเพื่อสำเร็จความใคร่ของตนเอง หรือผู้อื่นแก่บุคคลอายุกว่าสิบห้าปีแต่ยังไม่เกินสิบแปดปีในสถานการค้าประเวณี โดยบุคคลนั้นจะยินยอมหรือไม่ก็ตาม โดยถ้าเป็นการกระทำแก่เด็กอายุไม่เกินสิบห้าปีจะได้รับโทษหนักขึ้น (มาตรา ๘)

๕) เป็นธุระ จัดหา ล่อไป หรือชักพาไปซึ่งบุคคลใดเพื่อให้บุคคลนั้นกระทำการค้าประเวณีแม้บุคคลนั้นจะยินยอมก็ตาม และไม่ว่าการกระทำต่าง ๆ อันประกอบเป็นความผิดนั้น จะได้กระทำภายในหรือนอกราชอาณาจักรและจะได้รับโทษหนักขึ้นถ้ากระทำแก่บุคคลอายุกว่าสิบห้าปีแต่ไม่เกินสิบแปดปี หรือเด็กอายุยังไม่เกินสิบห้าปี หรือเป็นการกระทำโดยใช้อุบายหลอกลวง ชูเชิญ ใช้กำลังประทุษร้าย หรือใช้วิธีข่มขืนใจด้วยประการใด ๆ (มาตรา ๙)

๖) บิดามารดาหรือผู้ปกครองของบุคคลอายุยังไม่เกินสิบแปดปี รู้ว่ามีการกระทำการค้าประเวณีดังกล่าวมาต่อผู้อยู่ในความปกครองของตน และมีส่วนร่วมรู้เห็นเป็นใจให้มีการกระทำความผิดนั้น (มาตรา ๑๐)

๗) เป็นเจ้าของกิจการการค้าประเวณี ผู้ดูแล หรือผู้จัดการกิจการการค้าประเวณีหรือสถานการค้าประเวณีหรือเป็นผู้ควบคุมผู้กระทำการค้าประเวณีในสถานการค้าประเวณี โดยจะได้รับโทษหนักขึ้นถ้าในกิจการหรือสถานการค้าประเวณีนั้น มีบุคคลซึ่งมีอายุกว่าสิบห้าปี แต่ยังไม่เกินสิบแปดปีหรือมีเด็กอายุยังไม่เกินสิบห้าปีทำการค้าประเวณีอยู่ด้วย (มาตรา ๑๑)

๘) หน่วงเหนี่ยว กักขัง กระทำด้วยประการใดให้ผู้อื่นปราศจากเสรีภาพในร่างกายหรือทำร้ายร่างกายหรือชูเชิญด้วยประการใด ๆ ว่าจะใช้กำลังประทุษร้ายผู้อื่นเพื่อข่มขืนใจให้ผู้อื่นนั้นกระทำการค้าประเวณีและจะได้รับโทษหนักขึ้นถ้าการกระทำนั้นทำให้ผู้ถูกกระทำได้รับอันตรายสาหัสหรือถึงแก่ความตาย โดยผู้ที่สนับสนุนการกระทำผิดนี้ก็ต้องได้รับโทษด้วย (มาตรา ๑๒)

จากบทบัญญัติดังกล่าว เห็นได้ว่าพระราชบัญญัตินี้มีบทบัญญัติที่คุ้มครองเด็กที่เป็นผู้เสียหายจากการถูกกระทำชำเราไว้ที่บุคคลอายุกว่าสิบห้าปี แต่ยังไม่เกินสิบแปดปี แต่ถ้าเป็นการกระทำแก่เด็กอายุไม่เกินสิบห้าปีก็จะต้องได้รับโทษหนักขึ้น อีกทั้ง ยังครอบคลุมความผิดไปถึงบิดามารดาหรือผู้ปกครองของบุคคลอายุยังไม่เกินสิบแปดปี ที่หากรู้ว่ามีกระทำการค้าประเวณีดังกล่าวต่อผู้อยู่ในความปกครองของตน และมีส่วนร่วมรู้เห็นเป็นใจให้มีการกระทำความผิด บิดา มารดา หรือผู้ปกครองก็จะได้รับโทษไปด้วย

๑.๔ พระราชบัญญัติสถานบริการ (ฉบับที่ ๕) พ.ศ. ๒๕๖๐

เหตุผลของการประกาศใช้กฎหมายสถานบริการในคราวแรกนั้น เนื่องจากยังไม่มีบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการค้ามนุษย์ สังคมไทยในสมัยก่อนมีบุคคลประกอบกิจการสถานบริการบางประเภทซึ่งอาจดำเนินการไปในทางกระทบกระเทือนต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมของประชาชน และจัดให้มีการแสดงเพื่อความบันเทิงในสถานบริการนั้น ๆ ไม่เหมาะสมเป็นเหตุให้เยาวชนเอาเยี่ยงอย่างจนประพฤติดัวเสียมทรามลง รัฐจึงออกกฎหมายควบคุมสถานบริการนั้น ๆ รวมทั้งการแสดงเพื่อรักษาไว้ซึ่งความสงบเรียบร้อย ศีลธรรม วัฒนธรรม และประเพณีอันดีของชาติ แต่เมื่อมีประเด็นเรื่องการค้ามนุษย์เข้ามา บทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการค้ามนุษย์ จึงได้ปรากฏในพระราชบัญญัติสถานบริการ (ฉบับที่ ๕) พ.ศ. ๒๕๖๐ (ราชกิจจานุเบกษา, ๒๕๖๐, น. ๑-๒) ได้แก่

- มาตรา ๑๖ (๑) รับผิดชอบต่ำกว่า ๑๘ ปีบริบูรณ์ชำระวางโทษปรับไม่เกิน ๕๐,๐๐๐ บาท
- มาตรา ๑๙ ปล่อยให้มีการแสดงในทางลามกหรืออนาจาร และมีสตรีวัยเข้าร่วมการแสดงในสภาพที่อาจก่อให้เกิดอันตรายแก่ผู้ชม มาตรา ๒๘/๓ ให้ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน ๓ ปีหรือปรับไม่เกิน ๖๐,๐๐๐ บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

นอกจากนี้ เพื่อกำหนดให้สถานบริการตามมาตรา ๓ (๔) แห่งพระราชบัญญัติสถานบริการ พ.ศ. ๒๕๐๙ เป็นสถานบริการที่จะตั้งขึ้นได้ก็ต่อเมื่อได้รับใบอนุญาตจากเจ้าพนักงานเช่นเดียวกับสถานบริการอื่นในมาตราเดียวกันและตราพระราชบัญญัติสถานบริการ (ฉบับที่ ๔) พ.ศ. ๒๕๔๖ เพื่อแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติเรื่องบทนิยามของสถานบริการเพื่อให้มีความหมายที่ชัดเจน เฉพาะการประกอบกิจการที่อาจดำเนินการไปในทางกระทบกระเทือนต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน อันเป็นสถานที่ที่ไม่ควรให้เยาวชนเข้าไปใช้บริการหรือใช้เป็นที่มั่วสุม ตลอดจนแก้ไขวิธีการจัดตั้งสถานบริการบางประเภท เพื่อให้สถานบริการเป็นสถานที่ที่ปลอดภัยของผู้ใช้บริการ โดยการกำหนดอายุขั้นต่ำของผู้เข้าทำงานไว้ที่ ๑๘ ปีบริบูรณ์ เพื่อป้องกันการล่อลวงเด็กให้เป็นเหยื่อการค้ามนุษย์ในสถานบริการด้วย

๑.๕ พระราชบัญญัติควบคุมการขอทาน พ.ศ. ๒๕๕๙

พระราชบัญญัติควบคุมการขอทาน พ.ศ. ๒๕๕๙ (ราชกิจจานุเบกษา, ๒๕๕๙, น. ๑) นอกจากเป็นการจัดระเบียบเกี่ยวกับการคุ้มครองและพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้ทำการขอทาน การควบคุมการขอทาน และแยกผู้แสดงความสามารถออกจากการเป็นผู้ทำการขอทานแล้ว ยังเป็นการแก้ปัญหาสังคมและคุ้มครองสวัสดิภาพของบุคคลให้เหมาะสมยิ่งขึ้น บทบัญญัติของพระราชบัญญัตินี้ไม่ได้เฉพาะเจาะจงถึงเด็กที่ทำการขอทาน แต่ได้กำหนดความผิดทางอาญาแก่ผู้ซึ่งหาประโยชน์จากความไม่สมประกอบทางร่างกาย ความอ่อนด้อยทางสติปัญญาหรือสภาพจิตใจของบุคคล โดยกำหนดความผิดที่ผู้ใดกระทำความผิดด้วยประการใด อันเป็นการช่วยเหลือหรือสนับสนุนให้มีการฝ่าฝืนพระราชบัญญัตินี้ต้องระวางโทษ และถ้าการกระทำความผิดโดยใช้กำลังประทุษร้ายหรือขู่เข็ญว่าจะใช้กำลังประทุษร้าย หรือโดยมีหรือใช้อาวุธผู้กระทำความผิดต้องระวางโทษเพิ่มขึ้น คือต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามปี หรือปรับไม่เกินสามหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ถ้าการกระทำความผิดดังกล่าวเป็นการกระทำ (๑) กระทำต่อหญิงมีครรภ์ ผู้สูงอายุ คนพิการหรือทุพพลภาพ หรือผู้เจ็บป่วย (๒) ร่วมกันกระทำหรือกระทำกับบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไป (๓) กระทำโดยนำผู้อื่นจากภายนอกราชอาณาจักรให้มาขอทานในราชอาณาจักร (๔) กระทำโดยผู้ปกครองหรือผู้ดูแลของผู้ทำการขอทาน (๕) กระทำโดยพนักงานเจ้าหน้าที่ (๖) กระทำโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีอำนาจหน้าที่ดูแลหรือให้คำปรึกษาบุคคลตาม (๑) ความในวรรคหนึ่งและวรรคสอง

(๑) (๒) และ (๔) ไม่ใช่บังคับกับการกระทำระหว่างบุพการี และผู้สืบสันดาน ผู้กระทำได้ระวางโทษจำคุกไม่เกินห้าปีหรือปรับไม่เกินห้าหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

นอกจากนี้ ยังบัญญัติความผิดถึงกรณีผู้ใดแสวงหาประโยชน์จากผู้ทำการขอทาน โดยการใช้ จ้าง วาน สนับสนุน ยุยงส่งเสริม หรือกระทำด้วยวิธีการอื่นใดให้ผู้อื่นทำการขอทาน ต้องระวางโทษตามพระราชบัญญัตินี้เช่นกัน

อย่างไรก็ตาม ข้อพิจารณาพบว่าแม้ในพระราชบัญญัติคุ้มครองการขอทาน พ.ศ. ๒๕๕๙ ไม่ได้กำหนดอายุเพื่อคุ้มครองขอทานที่เป็นเด็กหรือเยาวชนเป็นการเฉพาะแต่ในมาตรา ๑๕ ของพระราชบัญญัตินี้ได้กำหนดให้กรณีการคัดกรอง พบว่า ผู้ทำการขอทานเป็นเด็ก หญิงมีครรภ์ ผู้สูงอายุ คนพิการ คนพิการหรือทุพพลภาพที่ต้องดำเนินการตามกฎหมายเฉพาะให้พนักงานเจ้าหน้าที่ประสานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องตามกฎหมายเฉพาะ เพื่อดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ต่อไป นั้นหมายถึงกรณีพบผู้ทำการขอทานเข้าข่ายเป็นผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ย่อมต้องแยกผู้เสียหายจากการขอทานเป็นผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ และใช้บทลงโทษตามฐานความผิดการค้ามนุษย์ซึ่งมีบทลงโทษรุนแรงกว่านั่นเอง

๑.๖ พระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. ๒๕๔๑

บทบัญญัติเพื่อคุ้มครองแรงงานและป้องกันการตกเป็นเหยื่อของการค้ามนุษย์ในเด็กตามพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. ๒๕๔๑ (ราชกิจจานุเบกษา, ๒๕๔๑, น. ๑) ได้แก่

- มาตรา ๔๔ จ้างเด็กอายุต่ำกว่า ๑๕ ปี เป็นลูกจ้าง ระวางโทษจำคุกไม่เกิน ๑ ปีหรือปรับไม่เกิน ๒๐๐,๐๐๐ บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ
- มาตรา ๔๕ ความผิดฐานไม่ปฏิบัติตามกฎหมายในกรณีที่มีการจ้างเด็กอายุต่ำกว่า ๑๘ ปีเป็นลูกจ้าง ระวางโทษปรับไม่เกิน ๒๐,๐๐๐ บาท
- มาตรา ๔๖ ไม่จัดให้ลูกจ้างซึ่งเป็นเด็กมีเวลาพัก ระวางโทษจำคุกไม่เกิน ๖ เดือนหรือปรับไม่เกิน ๑๐๐,๐๐๐ บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ
- มาตรา ๔๗ ให้ลูกจ้างซึ่งเป็นเด็กอายุต่ำกว่า ๑๘ ปีทำงานในระหว่าง เวลา ๒๒.๐๐ นาฬิกา ถึงเวลา ๐๖.๐๐ นาฬิกา โดยไม่ได้รับอนุญาต ระวางโทษจำคุกไม่เกิน ๖ เดือน หรือปรับไม่เกิน ๑๐๐,๐๐๐ บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ
- มาตรา ๔๘ นายจ้างให้ลูกจ้างซึ่งเป็นเด็กอายุต่ำกว่า ๑๘ ปี ทำงาน ล่วงเวลาหรือในวันหยุด ระวางโทษจำคุกไม่เกิน ๖ เดือน หรือปรับไม่เกิน ๑๐๐,๐๐๐ บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ
- มาตรา ๔๙ นายจ้างให้ลูกจ้างซึ่งเป็นเด็กอายุต่ำกว่า ๑๘ ปี ทำงาน อันตรายอย่างหนึ่งอย่างใดตามที่กำหนดในมาตรานี้ ระวางโทษจำคุกไม่เกิน ๖ เดือน หรือปรับไม่เกิน ๑๐๐,๐๐๐ บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

- มาตรา ๕๐ นายจ้างให้ลูกจ้างซึ่งเป็นเด็กอายุต่ำกว่า ๑๘ ปี ทำงานในสถานที่ตามที่กำหนดในมาตรานี้ ระวางโทษจำคุกไม่เกิน ๖ เดือน หรือปรับไม่เกิน ๑๐๐,๐๐๐ บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

สรุปได้ว่า พระราชบัญญัตินี้ มีบทบัญญัติเพื่อคุ้มครองแรงงาน โดยการเพิ่มบทกำหนดโทษสำหรับการใช้แรงงานที่ไม่เป็นธรรมกับเด็ก ซึ่งอาจจะก่อให้เกิดการแสวงหาประโยชน์เพื่อการค้ามนุษย์ โดยคุ้มครองไม่ให้มีการจ้างงานเด็กที่อายุต่ำกว่า ๑๕ ปี และกำหนดโทษสำหรับผู้ที่ยังเด็กอายุต่ำกว่า ๑๘ ปีอย่างไม่ธรรม แต่ทั้งนี้ต้องพิจารณาถึงความไม่เป็นธรรมว่า

เข้ากรณีตามกฎหมายการคุ้มครองผู้เยาว์หรือไม่เนื่องจากบทลงโทษตามกฎหมายการคุ้มครองผู้เยาว์มีความรุนแรงกว่านั่นเอง

๑.๗ ประมวลกฎหมายอาญา

การกระทำความผิดที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองผู้เยาว์ในเด็กตามประมวลกฎหมายอาญาไม่ได้มีการจำกัดเฉพาะการล่อลวงหรือการชักพาไปเพื่อสนองความใคร่ของผู้อื่นหรือเพื่อการอนาจารเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงในความผิดฐานการทำให้เสื่อมเสียต่อเสรีภาพตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๓๐๙-๓๑๐ ด้วย ซึ่งถ้าได้กระทำการต่อผู้เยาว์ยังเป็นความผิดฐานพรากผู้เยาว์ด้วย (นนท์ธัญย์ ตลับทอง, ๒๕๕๖, น. ๒๗) ซึ่งถ้าผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้เยาว์มุ่งประสงค์ต่อผลของการกระทำไปในด้านการประทุษร้ายทางเพศ ผู้กระทำความผิดมีความผิดฐานเกี่ยวกับเพศซึ่งอาจเป็นความผิดทั้งฐานข่มขืนกระทำชำเราหรือความผิดกระทำอนาจารแล้วแต่กรณีมีดังนี้ (อิสรา ยอดดำเนิน, ๒๕๕๑, น. ๖๙-๘๕)

๑) ความผิดฐานค้าเด็ก

- มาตรา ๓๑๒ ตรี ผู้ใดโดยทุจริตรับไว้ จำหน่าย เป็นธุระจัดหา ล่อไป หรือพาไปซึ่งบุคคลอายุเกินสิบห้าปีแต่ยังไม่เกินสิบแปดปี แม้ผู้นั้นจะยินยอมก็ตาม ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินห้าปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ถ้าการกระทำความผิดตามวรรคแรกเป็นการกระทำแก่เด็กอายุยังไม่เกินสิบห้าปี ผู้กระทำความผิดต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินเจ็ดปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งแสนสี่หมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

๒) ความผิดฐานพรากเด็กหรือพรากผู้เยาว์

- มาตรา ๓๑๗ ผู้ใดโดยปราศจากเหตุอันสมควร พรากเด็กอายุยังไม่เกินสิบห้าปีไปเสียจากบิดามารดา ผู้ปกครอง หรือผู้ดูแล ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่สามปีถึงสิบห้าปี และปรับตั้งแต่หกหมื่นบาทถึงสามแสนบาท ผู้ใดโดยทุจริต ชื้อ จำหน่าย หรือรับตัวเด็กซึ่งถูกพรากตามวรรคแรก ต้องระวางโทษเช่นเดียวกับผู้พรากนั้น

ถ้าความผิดตามมาตรานี้ได้กระทำเพื่อหากำไร หรือเพื่อการอนาจาร ผู้กระทำความผิดต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่ห้าปีถึงยี่สิบปี และปรับตั้งแต่หนึ่งแสนบาทถึงสี่แสนบาท

๓) ความผิดฐานกระทำชำเรา

- มาตรา ๒๗๗ กระทำชำเราเด็กอายุไม่เกิน ๑๕ ปี โดยเด็กยินยอม หรือไม่ก็ตาม ระวางโทษจำคุก ๔-๒๐ ปีและปรับ ๘๐,๐๐๐-๔๐๐,๐๐๐ บาท

- มาตรา ๒๗๗ วรรค ๓ กระทำชำเราเด็กอายุไม่เกิน ๑๓ ปี โดยเด็กยินยอมหรือไม่ก็ตาม ระวางโทษจำคุก ๗-๒๐ ปีและปรับ ๑๔๐,๐๐๐-๔๐๐,๐๐๐ บาท หรือ จำคุกตลอดชีวิต

- มาตรา ๒๗๗ วรรค ๔ โทรมเด็กกระทำชำเราเด็ก โดยมีปิ่น ระเบิด หรือ กระทำการโดยใช้อาวุธ ระวางโทษจำคุกตลอดชีวิต

- มาตรา ๒๘๒ วรรค ๑ เพื่อสนองความใคร่เป็นธุระจัดหาเพื่อการอนาจาร ซึ่งชายหรือหญิงระวางโทษจำคุก ๑-๑๐ ปีและปรับ ๒,๐๐๐-๒๐,๐๐๐ บาท

- มาตรา ๒๘๒ วรรค ๒ เป็นธุระจัดหาบุคคลอายุเกิน ๑๕ ปีแต่ไม่เกิน ๑๘ ปี ไปเพื่อการอนาจารแม้บุคคลนั้นจะยินยอม ระวางโทษจำคุก ๓-๑๕ ปีและปรับ ๖,๐๐๐-๓๐,๐๐๐ บาท

จากบทบัญญัติของประมวลกฎหมายอาญาข้างต้นผู้ขอรับการประเมินมีข้อพิจารณาว่าบทบัญญัติมีความครอบคลุมถึงการพาบุคคลมาเพื่อการแสวงหาประโยชน์เพื่อการกระทำทางเพศ การบังคับใช้แรงงาน หรือบริการ การเอาคนลงเป็นทาส การทำให้ตกอยู่ใต้อำนาจบังคับ รวมถึงคนที่รับตัวไว้เพื่อจำหน่าย

โดยทุจริต แต่บทลงโทษในฐานความผิดเกี่ยวกับการตัดอวัยวะออกจากร่างกาย ยังเป็นช่องว่างในการนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ ซึ่งถ้าหากมีบทบัญญัติให้ตัดอวัยวะจริงก็จะลงโทษผู้กระทำได้ในฐานความผิดการทำร้ายร่างกายบาดเจ็บสาหัส ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๒๕๗ ซึ่งหากพิจารณาความผิดฐานค้ามนุษย์ ผู้ขอรับการประเมินเห็นว่าควรกำหนดความผิดฐานการตัดอวัยวะออกจากร่างกายต่างหากจากฐานความผิดการทำร้ายร่างกายบาดเจ็บสาหัส

๑.๘ พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. ๒๕๔๖

พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. ๒๕๔๖ (ราชกิจจานุเบกษา, ๒๕๔๖, น. ๑) เป็นการกำหนดขั้นตอนและปรับปรุงวิธีการปฏิบัติต่อเด็กให้เหมาะสมยิ่งขึ้น ป้องกันมิให้เด็กถูกทารุณกรรม ตกเป็นเครื่องมือในการแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบ หรือถูกเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม และปรับปรุงวิธีการส่งเสริมความร่วมมือในการคุ้มครองเด็กระหว่างหน่วยงานของรัฐและเอกชนให้เหมาะสมยิ่งขึ้น เพื่อให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก มาตราที่เกี่ยวข้องกับการค้ามนุษย์ ได้แก่

- มาตรา ๔ “เด็ก” หมายความว่า บุคคลซึ่งมีอายุต่ำกว่า ๑๘ ปี บริบูรณ์ แต่ไม่รวมถึงผู้ที่บรรลุนิติภาวะด้วยการสมรส

- มาตรา ๒๖ ภายใต้บังคับบทบัญญัติแห่งกฎหมายอื่น ไม่ว่าเด็กจะยินยอมหรือไม่ ห้ามมิให้ผู้ใดกระทำการ ดังต่อไปนี้

(๑) กระทำหรือละเว้นการกระทำอันเป็นการทารุณกรรมต่อร่างกายหรือจิตใจของเด็ก

(๒) จงใจหรือละเลยไม่ให้งานจำเป็นในการดำรงชีวิตหรือการรักษาพยาบาลของเด็กที่อยู่ในความดูแลของตนจนน่าเกิดอันตรายแก่ร่างกายหรือจิตใจของเด็ก

(๓) บังคับ ชูเชื้อ ชักจูง ส่งเสริม หรือยินยอมให้เด็กประพฤติตนไม่สมควรหรือนำจะทำให้เด็กมีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการกระทำผิด

(๔) โฆษณาทางสื่อมวลชนหรือเผยแพร่ด้วยประการใด เพื่อรับเด็กหรือยกเด็กให้แก่บุคคลอื่นที่มีโชฎติของเด็กเว้นแต่เป็นการกระทำของทางราชการหรือได้รับอนุญาตจากทางราชการแล้ว

(๕) บังคับ ชูเชื้อ ชักจูง ส่งเสริม ยินยอม หรือกระทำด้วยประการใดให้เด็กไปเป็นขอทาน เด็กเร่ร่อนหรือใช้เด็กเป็นเครื่องมือในการขอทานหรือการกระทำผิด หรือกระทำด้วยประการใดอันเป็นการแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบจากเด็ก

(๖) ใช้ จ้าง หรือวานให้เด็กทำงานหรือกระทำการอันอาจเป็นอันตรายแก่ร่างกายหรือจิตใจ มีผลกระทบต่อการศึกษาเติบโต หรือขัดขวางต่อการพัฒนาการของเด็ก

(๗) บังคับ ชูเชื้อ ชักจูง ยุยง ส่งเสริม หรือยินยอมให้เด็กเล่นกีฬาหรือให้กระทำการใด เพื่อแสวงหาประโยชน์ทางการค้า อันมีลักษณะเป็นการขัดขวางต่อการเจริญเติบโตหรือพัฒนาการของเด็ก หรือมีลักษณะเป็นการทารุณกรรมต่อเด็ก

(๘) ใช้หรือยินยอมให้เด็กเล่นการพนันไม่ว่าชนิดใดหรือเข้าไปในสถานที่เล่นการพนัน สถานค้าประเวณี หรือสถานที่ห้ามมิให้เด็กเข้า

(๙) บังคับ ชูเชื้อ ชักจูง ยุยง ส่งเสริม หรือยินยอมให้เด็กแสดงหรือกระทำการอันมีลักษณะลามกอนาจาร ไม่ว่าจะไปเพื่อให้ได้มาซึ่งค่าตอบแทนหรือเพื่อการใด

- มาตรา ๒๗ โฆษณาหรือเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับเด็ก หรือผู้ปกครองอันก่อให้เกิดความเสียหาย หรือสิทธิประโยชน์อื่นใดของเด็ก มาตรา ๗๙ ระวังโทษ จำคุกไม่เกิน ๖ เดือน หรือปรับไม่เกิน ๖๐,๐๐๐ บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

- มาตรา ๔๐ เด็กที่พึงได้รับการคุ้มครองสวัสดิภาพ ได้แก่ เด็กที่ถูกทารุณกรรม เด็กที่เสี่ยงต่อการกระทำผิด และเด็กที่อยู่ในสภาพที่จะต้องได้รับการคุ้มครองสวัสดิภาพตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

- มาตรา ๔๑ ให้ผู้พบเห็นพฤติการณ์ที่มีการทารุณกรรมต่อเด็กให้รีบแจ้งต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ พนักงานฝ่ายปกครอง หรือตำรวจโดยทันทีและให้พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจแยกตัวเด็กจากครอบครัวโดยเร็วที่สุด

- มาตรา ๔๒ การคุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก ต้องจัดให้มีการรักษาทางร่างกายและจิตใจทันที ถ้าเจ้าพนักงานเห็นสมควร อาจส่งตัวเด็กไปสถานแรกรับก่อนก็ได้ในระหว่างการสืบเสาะและพินิจเพื่อหาวิธีการคุ้มครองสวัสดิภาพที่เหมาะสม

จากบทบัญญัติดังกล่าวจะเห็นว่า “เด็ก” ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. ๒๕๔๖ ก็ยังหมายถึงบุคคลซึ่งมีอายุต่ำกว่าสิบแปดปีบริบูรณ์เช่นเดียวกันแต่เพิ่มเติมข้อยกเว้นให้ไม่รวมถึงผู้ที่บรรลุนิติภาวะด้วยการสมรสตามความหมายของการบรรลุนิติภาวะตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งแม้การกระทำตามกฎหมายฉบับนี้จะมุ่งเน้นไปที่หน้าที่ผู้ปกครองเด็กเป็นสำคัญ แต่ถ้าพิจารณาแล้ว จะมีมาตรการป้องกันคุ้มครองมิให้เด็กถูกแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบ แม้ไม่ได้ระบุตามนियามการคุ้มครองตามมาตรา ๕ แต่ถ้ามีการกระทำตามนियามการคุ้มครองแล้วก็ย่อมสามารถนำมาตรา ๕ ของพระราชบัญญัติมาตรการป้องกันและปราบปรามการค้าหญิงและเด็ก พ.ศ. ๒๕๔๐ ซึ่งมีความครอบคลุมเกี่ยวกับสวัสดิภาพเด็กมาใช้ด้วย จึงกล่าวได้ว่า ในฐานความผิดที่กำหนดไว้ในกฎหมายคุ้มครองเด็กจึงนำมาใช้เพื่อป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ด้วยอีกบทหนึ่ง โดยมีเป้าหมายเพื่อการคุ้มครองเด็กเป็นสำคัญ

นอกจากนี้ กฎหมายฉบับนี้ยังกำหนดหลักการปฏิบัติต่อเด็กไม่ว่ากรณีใดให้คำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของเด็กและไม่ให้มีการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม อีกทั้ง กำหนดบทบาทหน้าที่ผู้ปกครองต้องให้การอุปการะเลี้ยงดูอบรมสั่งสอนและพัฒนาเด็กที่อยู่ในความปกครองดูแลของตนตามสมควรและต้องคุ้มครองสวัสดิภาพเด็กที่อยู่ในความปกครองดูแลของตนมิให้ตกอยู่ในภาวะอันน่าจะเกิดอันตรายแก่ร่างกายหรือจิตใจ ซึ่งบทลงโทษของผู้กระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามเดือน หรือปรับไม่เกินสามหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

๑.๙ [พระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาเด็กและเยาวชนแห่งชาติ \(ฉบับที่ ๒\) พ.ศ. ๒๕๖๐](#)

สาระสำคัญของพระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาเด็กและเยาวชนแห่งชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๖๐ (ราชกิจจานุเบกษา, ๒๕๖๐, น. ๑-๑๒) ไม่ได้กล่าวถึงการคุ้มครองสิทธิเด็กในด้านต่าง ๆ และป้องกันการปฏิบัติต่อเด็กอย่างไม่เป็นธรรม โดยเป็นยกเลิกพระราชบัญญัติส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๒๑ เพื่อส่งเสริมเด็กและเยาวชนในทุกระดับให้มีส่วนร่วมในการดำเนินงานเพื่อการพัฒนาเด็กและเยาวชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเพิ่มเติมมาตราที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองเด็ก ได้แก่ การให้เด็กและเยาวชนทุกคนมีสิทธิได้รับการจดทะเบียนรับรองการเกิด การพัฒนา การยอมรับ การคุ้มครองและโอกาสในการมีส่วนร่วมตามที่บัญญัติในพระราชบัญญัตินี้หรือกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องอย่างเท่าเทียม โดยไม่มีการเลือกปฏิบัติเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกายหรือ สุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนาและวัฒนธรรม การศึกษาอบรม ความคิดเห็นทางการเมือง การเกิด หรือสถานะอื่นของเด็กและเยาวชน บิดามารดา หรือผู้ปกครอง

๒. กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองด้านแรงงานต่างด้าวและแรงงานทางทะเล

กฎหมายไทยที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองแรงงานต่างด้าวและแรงงานทางทะเลของประเทศไทยมีหลายฉบับที่เกี่ยวข้อง และมีการบัญญัติอย่างกระจัดกระจาย ไม่มีการบัญญัติรวมไว้ในกฎหมายใดกฎหมายหนึ่งเป็นการเฉพาะ ดังนี้

๒.๑ พระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. ๒๕๔๑ และที่แก้ไขเพิ่มเติม

กฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองแรงงานในประเทศไทยได้ประกาศใช้มาแล้วจำนวนทั้งสิ้น ๖ ฉบับ โดยเหตุผลที่ประกาศใช้ [พระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. ๒๕๔๑](#) เนื่องจากประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๑๐๓ ลงวันที่ ๑๖ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๑๕ ได้ใช้บังคับมาเป็นเวลานาน บทบัญญัติบางประการประกอบกับข้อกำหนดเกี่ยวกับการคุ้มครองแรงงานที่ออกตามประกาศของคณะปฏิวัติฉบับดังกล่าวไม่เหมาะสมกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน จากนั้นได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองแรงงานต่อมาอีก ๕ ฉบับ ได้แก่ [พระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน \(ฉบับที่ ๒\) พ.ศ. ๒๕๕๑](#) [พระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน \(ฉบับที่ ๓\) พ.ศ. ๒๕๕๑](#) [พระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน \(ฉบับที่ ๔\) พ.ศ. ๒๕๕๓](#) [พระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน \(ฉบับที่ ๕\) พ.ศ. ๒๕๖๐](#) และ [พระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน \(ฉบับที่ ๖\) พ.ศ. ๒๕๖๐](#)

ด้วยสภาพการณ์ในปัจจุบันประกอบกับข้อกำหนดเกี่ยวกับ การคุ้มครองแรงงานที่ออกตามประกาศของคณะปฏิวัติฉบับดังกล่าวอยู่ในรูปของประกาศกระทรวง อันมีฐานะเป็นกฎหมายลำดับรอง จึงมีปัญหาในเรื่องการยอมรับ ดังนั้น เพื่อให้การใช้แรงงานเป็นไปอย่างเป็นธรรม และเหมาะสมกับสภาพการณ์ในปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงไป จึงมีการปรับปรุงบทบัญญัติต่าง ๆ เกี่ยวกับการใช้แรงงานให้เหมาะสมยิ่งขึ้นเพื่อให้ความคุ้มครองแก่การใช้แรงงานบางประเภทเป็นพิเศษกว่าการใช้แรงงานทั่วไป เช่น การห้ามมิให้นายจ้างเลิกจ้างลูกจ้าง ซึ่งเป็นหญิงเพราะเหตุมีครรภ์ การกำหนดเงื่อนไขในการนำหนังสือบางประเภทมาหักจากค่าตอบแทน การทำงานของลูกจ้างตลอดจนปรับปรุงอัตราโทษให้เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจในปัจจุบัน โดยมาตราที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองได้แก่

- มาตรา ๒๓ นายจ้างไม่ประกาศเวลาทำงานปกติให้ลูกจ้างทราบ ระวังโทษปรับไม่เกิน ๕,๐๐๐ บาท
- มาตรา ๒๔ นายจ้างให้ลูกจ้างทำงานล่วงเวลาในวันทำงาน โดยไม่ได้รับความยินยอมจากลูกจ้าง ระวังโทษจำคุกไม่เกิน ๖ เดือน หรือปรับไม่เกิน ๑๐๐,๐๐๐ บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ
- มาตรา ๒๕ นายจ้างให้ลูกจ้างทำงานในวันหยุดโดยไม่ได้รับ ความยินยอมจากลูกจ้าง ระวังโทษจำคุกไม่เกิน ๖ เดือน หรือปรับไม่เกิน ๑๐๐,๐๐๐ บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ
- มาตรา ๒๖ นายจ้างให้ลูกจ้างทำงานล่วงเวลา ทำงานในวันหยุด รวมทั้งทำงานล่วงเวลาในวันหยุดเกินกว่า สัปดาห์ละ ๓๖ ชั่วโมง ระวังโทษจำคุกไม่เกิน ๖ เดือน หรือปรับไม่เกิน ๑๐๐,๐๐๐ บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ
- มาตรา ๒๗ ในวันที่มีการทำงาน นายจ้างไม่จัดให้ลูกจ้างมีเวลาพักระหว่างการทำงาน ระวังโทษปรับไม่เกิน ๒๐,๐๐๐ บาท
- มาตรา ๒๘ นายจ้างไม่จัดให้ลูกจ้างมีวันหยุดประจำสัปดาห์ ระวังโทษปรับไม่เกิน ๒๐,๐๐๐ บาท

- มาตรา ๓๘ ให้ลูกจ้างซึ่งเป็นหญิงทำงานอันตรายตามที่กำหนดในมาตรานี้ ระวังโทษจำคุกไม่เกิน ๖ เดือน หรือปรับไม่เกิน ๑๐๐,๐๐๐ บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ
- มาตรา ๓๙ ให้ลูกจ้างซึ่งเป็นหญิงมีครรภ์ทำงานอย่างใดอย่างหนึ่ง ตามที่กำหนดในมาตรานี้ ระวังโทษจำคุกไม่เกิน ๖ เดือน หรือปรับไม่เกิน ๑๐๐,๐๐๐ บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

๒.๒ พระราชบัญญัติแรงงานทางทะเล พ.ศ. ๒๕๕๘

สาระสำคัญของพระราชบัญญัติแรงงานทางทะเล พ.ศ. ๒๕๕๘ (ราชกิจจานุเบกษา , ๒๕๕๘, น. ๒๑-๕๐) เป็นกฎหมายบังคับใช้ที่เกี่ยวข้องกับแรงงานทางทะเล สภาพการจ้างงาน การทำงานบนเรือเดินทะเลมีลักษณะและสภาพของงานซึ่งมีความแตกต่างจากการทำงานของลูกจ้างทั่วไป แรงงานทางทะเลต้องทำงานบนเรือเดินทะเลที่มีความเสี่ยงภัยทางทะเลและมีระยะเวลาการทำงานที่ต่อเนื่องยาวนาน ประกอบกับความสัมพันธ์ของคนทำงานบนเรือกับเจ้าของเรือบางส่วนไม่ได้มีความสัมพันธ์ตามสัญญาจ้างแรงงาน และกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองแรงงานไม่อาจให้ความคุ้มครองแก่ลูกจ้างและคนประจำเรือให้ได้รับความเป็นธรรมและมีมาตรฐานและสภาพการจ้าง การทำงาน และความปลอดภัยและสุขอนามัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ

นอกจากนี้ การทำงานของลูกจ้างและคนประจำเรือยังเกี่ยวข้องกับกิจการขนส่งทางทะเลระหว่างประเทศที่ต้องนำมาตรฐานสากล คือ อนุสัญญาว่าด้วยแรงงานทางทะเล พ.ศ. ๒๕๔๙ (Maritime Labour Convention, ๒๐๐๖) ขององค์การแรงงานระหว่างประเทศ (International Labour Organization : ILO) มาปฏิบัติต่อแรงงานทางทะเลเป็นกรณีเฉพาะ จึงได้กำหนดบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองด้านแรงงานไว้ ดังนี้

๑) กำหนดความหมายของกรณีที่เกี่ยวข้องกับแรงงานทางทะเล เช่น เรือ คนประจำเรือ เจ้าของเรือ ไบรร์รองด้านแรงงานทางทะเล ไบประกาศการปฏิบัติด้านแรงงานทางทะเล เป็นต้น ให้เป็นบทนิยามเพื่อความสะดวกในการใช้บังคับกฎหมาย (มาตรา ๓)

๒) กำหนดให้การจ้างแรงงานตามพระราชบัญญัตินี้ไม่อยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองแรงงานและกฎหมายว่าด้วยความปลอดภัย อาชีวอนามัย และสภาพแวดล้อมในการทำงาน กฎหมายว่าด้วยการประกันสังคม และกฎหมายว่าด้วยเงินทดแทน (มาตรา ๔)

๓) กำหนดเงื่อนไขในการทำงาน เช่น ห้ามเจ้าของเรือให้บุคคลที่มีอายุต่ำกว่าสิบหกปี บริบูรณ์ทำงานบนเรือ (มาตรา ๑๕) ห้ามเจ้าของเรือให้คนประจำเรือที่มีอายุต่ำกว่าสิบแปดปีบริบูรณ์ทำงานที่อาจเป็นอันตรายต่อสุขภาพหรือความปลอดภัย (มาตรา ๑๗)

๔) กำหนดให้เจ้าของเรือจัดทำข้อตกลงการจ้างงานของคนประจำเรือ โดยเก็บไว้บนเรือและให้ไว้กับคนประจำเรือ (มาตรา ๔๓) กำหนดอัตราค่าจ้างขั้นต่ำสำหรับคนประจำเรือ เพื่อให้ได้รับค่าตอบแทนที่เหมาะสมและเป็นธรรมได้ (มาตรา ๔๗) ห้ามเจ้าของเรือหักค่าจ้างและค่าล่วงเวลา เว้นแต่เป็นกรณีที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัตินี้ จึงจะสามารถทำได้ (มาตรา ๕๔) ให้คนประจำเรือมีสิทธิลาพักผ่อนและลาป่วยได้ โดยกำหนดจำนวนวันลาป่วยที่ถือเป็นวันทำงาน (มาตรา ๕๖ และมาตรา ๕๗) กำหนดระยะเวลาการทำงานในวันทำงานปกติและการทำงานล่วงเวลาของคนประจำเรือ (มาตรา ๕๘ และมาตรา ๕๙) กำหนดให้เจ้าของเรือจัดชั่วโมงการพักผ่อนให้แก่คนประจำเรือ (มาตรา ๖๒) กำหนดให้เจ้าของเรือจัดวันหยุดประจำปีให้แก่คนประจำเรือในปีหนึ่งไม่น้อยกว่าสามสิบวัน (มาตรา ๖๕) เป็นต้น

๕) กำหนดมาตรฐานที่พักอาศัย สิ่งอำนวยความสะดวก อาหาร และ โภชนาการบนเรือให้มีมาตรฐานตามที่กำหนดไว้ (มาตรา ๗๒) ให้เจ้าของเรือจัดอาหารและน้ำดื่ม ที่มีคุณภาพในปริมาณที่เพียงพอต่อคนประจำเรือโดยไม่เรียกเก็บค่าใช้จ่าย (มาตรา ๗๔) ห้ามเจ้าของเรือ ให้คนอายุต่ำกว่าสิบแปดปีบริบูรณ์ เป็นคนครัวและต้องจ้างคนครัวที่ผ่านการฝึกอบรม แล้วและมีคุณสมบัติเหมาะสมกับตำแหน่ง (มาตรา ๗๕) รวมถึงการจัดให้มีการรักษาพยาบาล การคุ้มครองต่อชีวิต ร่างกาย และอนามัยของคนประจำเรือและดูแลเรื่องความปลอดภัยและ สุขภาพอนามัยของคนประจำเรือ ในการทำงานบนเรือ (มาตรา ๘๒ และมาตรา ๘๓)

สรุปได้ว่า กฎหมายว่าด้วยแรงงานทางทะเลมีบทบัญญัติที่เน้นให้ความสำคัญคุ้มครอง เกี่ยวกับสภาพการจ้างงานและการทำงานบนเรือเดินทะเล และด้วยการที่ประเทศไทยได้รับผลกระทบจาก อนุสัญญาว่าด้วยแรงงานทางทะเล พ.ศ. ๒๕๔๘ ขององค์การแรงงานระหว่างประเทศ เนื่องจาก ข้อกำหนดของอนุสัญญาได้ให้อำนาจแก่รัฐเจ้าของท่าทำให้สัตยาบันอนุสัญญาสามารถเข้าตรวจสอบ สภาพการจ้างและสภาพการทำงานของคนประจำเรือบนเรือที่เข้ามาเทียบท่าเรือในประเทศของตนได้ และเมื่อพบว่าสภาพการจ้างและสภาพการทำงานของคนประจำเรือบนเรือลำดังกล่าว ไม่เป็นไปตามอนุสัญญา รัฐเจ้าของท่าสามารถกักเรือและสั่งให้ทำการแก้ไขข้อบกพร่องดังกล่าวได้ โดยไม่ต้องคำนึงว่ารัฐเจ้าของธงนั้นจะได้ให้สัตยาบันอนุสัญญานี้หรือไม่ (สิบค้นเมื่อวันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๓, <http://www.imo.org/en/About/Membership/Pages/MemberStates.aspx>) ดังนั้น การมีกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองแรงงานทางทะเลโดยเฉพาะ จึงเป็นการสร้างมาตรฐาน การทำงานและเพิ่มความสามารถด้านการแข่งขันทางการค้าระหว่างประเทศของไทยได้อีกด้วย

อย่างไรก็ตาม ผู้ขอรับการประเมินมีความเห็นว่าบทบัญญัติในพระราชบัญญัติ แรงงานทางทะเล พ.ศ. ๒๕๕๘ ยังไม่ครอบคลุมถึงสิทธิบางประการของคนประจำเรือ เช่น สิทธิ ในการเข้าถึงค่า แนะนำทางด้านกฎหมาย สิทธิในการที่จะได้รับการจัดให้มีล้าม และสิทธิในการติดต่อกับบุคคลใกล้ชิดหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งสิทธิเหล่านี้มีกำหนดไว้ในข้อแนะนำด้วยการปฏิบัติ ที่เป็นธรรมต่อแรงงานทางทะเลในกรณีที่เกิดอุบัติเหตุทางทะเล ซึ่งเป็นหนึ่งในตราสารด้านแรงงาน ทางทะเลขององค์การแรงงานระหว่างประเทศโดยประเทศไทยได้เข้าเป็นสมาชิกขององค์การทางทะเล ระหว่างประเทศ เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๖

๒.๓ พระราชบัญญัติความปลอดภัย อาชีวอนามัย และสภาพแวดล้อมในการทำงาน พ.ศ. ๒๕๕๔

เหตุผลในการตราพระราชบัญญัติความปลอดภัย อาชีวอนามัย และสภาพแวดล้อมในการทำงาน พ.ศ. ๒๕๕๔ (ราชกิจจานุเบกษา, ๒๕๕๔, น. ๕-๒๕) เนื่องจากการประสบอันตรายและการเจ็บป่วย ด้วยโรคอันเนื่องมาจากการทำงานหรือเกี่ยวกับการทำงานมีแนวโน้มที่จะรุนแรงและก่อให้เกิดความสูญเสีย เพิ่มมากขึ้น จึงมีการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ ประกอบกับควรจัดตั้งสถาบันเพื่อส่งเสริมความปลอดภัยอาชีวอนามัย และสภาพแวดล้อมในการทำงานเพื่อคุ้มครองสวัสดิภาพความปลอดภัยของ แรงงาน โดยมีมาตราที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองได้แก่

- มาตรา ๘ นายจ้างไม่ปฏิบัติตามมาตรฐานที่กำหนดในกฎกระทรวง ที่ออกตามมาตรา ๘ มาตรา ๕๓ ให้ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน ๑ ปีหรือปรับไม่เกิน ๔๐๐,๐๐๐ บาท หรือทั้งจำ ทั้งปรับ

- มาตรา ๓๖ วรรค ๑ ไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของพนักงานตรวจความปลอดภัย กรณีสั่งให้หยุดการใช้เครื่องจักร อุปกรณ์อาคารสถานที่ หรือผูกมัดประทับตราสั่ง ที่อาจจะก่อให้เกิด

อันตรายอย่างร้ายแรงต่อลูกจ้าง ดังกล่าวทั้งหมดหรือบางส่วน มาตรา ๖๕ ระวังโทษจำคุกไม่เกิน ๖ เดือน หรือปรับไม่เกิน ๒๐๐,๐๐๐ บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

๒.๔ พระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ. ๒๕๒๒

การที่คนต่างด้าว ซึ่งเข้ามาในราชอาณาจักรได้ทวีจำนวนมากขึ้นตามลำดับ พระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ. ๒๔๙๓ (ราชกิจจานุเบกษา, ๒๔๙๓, น. ๑๒๐๘) ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๔๙๗ (ราชกิจจานุเบกษา, ๒๔๙๗, น. ๓๘๗) จึงมีการปรับปรุงกฎหมายว่าด้วยคนเข้าเมืองเพื่อความมั่นคงของประเทศและเพื่อความสงบเรียบร้อยของประชาชน แต่ต่อมาเนื่องจากพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ. ๒๕๒๒ (ราชกิจจานุเบกษา, ๒๕๒๒, น. ๕๕) กำหนดให้มีการตรวจลงตราหนังสือเดินทางหรือเอกสารที่ใช้แทนหนังสือเดินทาง แต่ยังไม่ได้กำหนดการเรียกเก็บค่าธรรมเนียมในการตรวจลงตราในหนังสือเดินทาง ฯลฯ ให้สอดคล้องกับทางปฏิบัติอันเป็นหลักสากลที่ปฏิบัติอยู่ในปัจจุบัน สมควรแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายว่าด้วยคนเข้าเมืองเสียใหม่ให้มีการเรียกเก็บค่าธรรมเนียมดังกล่าว มาตราที่เกี่ยวข้องกับการค้ามนุษย์ ได้แก่

- มาตรา ๖๓ นำหรือพาคนต่างด้าวเข้ามาในราชอาณาจักร ระวังโทษจำคุกไม่เกิน ๑๐ ปีและปรับไม่เกิน ๑๐๐,๐๐๐ บาท
- มาตรา ๖๔ ให้พักซ่อนเร้นอุปการะหรือช่วยด้วยประการใด ๆ ให้คนต่างด้าวหลบหนีเข้าเมือง พ้นการจับกุม ระวังโทษจำคุกไม่เกิน ๕ ปีและปรับไม่เกิน ๕๐,๐๐๐ บาท
- มาตรา ๘๑ อยู่ในราชอาณาจักรโดยไม่ได้รับอนุญาต หรือการอนุญาตสิ้นสุดหรือถูกเพิกถอน ระวังโทษจำคุกไม่เกิน ๒ ปีหรือปรับไม่เกิน ๒๐,๐๐๐ บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ผู้ขอรับการประเมิน มีความเห็นว่าพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ. ๒๕๒๒ เป็นกฎหมายสำคัญในการที่จะป้องกันการค้ามนุษย์ที่เกิดจากการเข้ามาของคนต่างด้าว หรือแม้แต่ผู้ลี้ภัย ซึ่งเป็นกลุ่มที่อาจตกเป็นเหยื่อของการค้ามนุษย์ได้โดยง่าย แต่กฎหมายว่าด้วยคนเข้าเมืองไม่ได้ครอบคลุมประเด็นผู้ลี้ภัยเข้าไปด้วย ส่งผลให้มีการหลบหนีเข้าเมืองมาด้วยสถานะอื่น ๆ เช่น นักท่องเที่ยว และเมื่อวีซ่านักท่องเที่ยวหมดจึงมีความเสี่ยงที่จะถูกล่อลวงให้เป็นเหยื่อกระบวนการค้ามนุษย์ และทำให้รัฐเสียงบประมาณในการดูแลคนเหล่านี้เป็นจำนวนมาก

๒.๕ พระราชกำหนดการบริหารจัดการการทำงานของคนต่างด้าว พ.ศ. ๒๕๖๐

พระราชกำหนดการบริหารจัดการการทำงานของคนต่างด้าว พ.ศ. ๒๕๖๐ (ราชกิจจานุเบกษา, ๒๕๖๐, น. ๑) มีผลบังคับใช้วันที่ ๒๓ มิถุนายน ๒๕๖๐ โดยให้ยกเลิกพระราชบัญญัติการทำงานของคนต่างด้าว พ.ศ. ๒๕๕๑ เนื้อหาของพระราชกำหนดการบริหารจัดการการทำงานของคนต่างด้าว พ.ศ. ๒๕๖๐ เป็นการรวมกฎหมายหลัก ๒ ฉบับ ที่ควบคุมการทำงานของคนที่ไม่มีสัญชาติไทยเข้าด้วยกัน ได้แก่ พระราชบัญญัติการทำงานของคนต่างด้าว พ.ศ. ๒๕๕๑ ซึ่งออกในสมัยการปกครองของคณะมนตรีความมั่นคงแห่งชาติ (คมช.) ลงนามโดย พลเอก สุรยุทธ์ จุลานนท์ และ พระราชกำหนดการนำคนต่างด้าวมาทำงานกับนายจ้างในประเทศ พ.ศ. ๒๕๕๙ ที่ออกโดยคณะรัฐมนตรีชุดปัจจุบันของ พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา โดยพระราชกำหนดการบริหารจัดการการทำงานของคนต่างด้าว พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตราที่เกี่ยวข้องกับการค้ามนุษย์ ได้แก่

- มาตรา ๒๖ ห้ามผู้ใด ประกอบธุรกิจการนำคนต่างด้าวมาทำงานกับนายจ้างในประเทศเว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากอธิบดี โดยผู้ขออนุญาตนำคนต่างด้าวมาทำงานกับ

นายจ้างในประเทศ ต้องเป็นบริษัทจำกัดหรือบริษัทมหาชนจำกัด และมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามตามที่กฎหมายกำหนด

- มาตรา ๒๗ ผู้ขออนุญาตนำคนต่างด้าวมาทำงานกับนายจ้างในประเทศ ต้องเป็นบริษัทจำกัด หรือบริษัทมหาชนจำกัด และมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้าม

(๗) มีผู้จัดการ ซึ่งเป็นกรรมการผู้มีอำนาจกระทำการแทนนิติบุคคล ซึ่งมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้าม (๗) ไม่เคยต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุกในความผิดที่กฎหมายบัญญัติให้ถือเอาการกระทำโดยทุจริตเป็นองค์ประกอบ หรือในความผิดตามพระราชกำหนดนี้ กฎหมายว่าด้วยการจัดหางาน และคุ้มครองคนหางาน กฎหมายว่าด้วยแรงงานทางทะเล หรือกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์

จากข้อกำหนดดังกล่าว ผู้ขอรับการประเมินมีข้อพิจารณาว่ากระบวนการเพื่อให้แรงงานต่างด้าวเข้าสู่ระบบอย่างถูกต้องอาจเกิดปัญหาในทางปฏิบัติ และส่งผลกระทบต่อนายจ้าง ทั้งกรณีนายจ้างที่จ้างงานแรงงานต่างด้าว แต่ชื่อนายจ้างที่จ้างงานยังคงเป็นนายจ้างคนเดิมอยู่ที่ไม่ได้แจ้งย้ายออก กรณีธุรกิจขนาดเล็ก เช่น งานภาคเกษตร งานก่อสร้าง และงานรับใช้ในบ้านที่จะได้รับผลกระทบ อีกทั้งมีการกำหนดโทษสูงมาก อาจเป็นช่องทางให้เกิดการเลี่ยงกฎหมายและการทุจริตมากขึ้น หรือการกำหนดโทษเช่นนี้อาจส่งผลให้เกิดการลอยแพลูกจ้าง โดยไม่มีกลไกการคุ้มครองปกป้องสิทธิแรงงานในการจ้างงานใด ๆ ทั้งสิ้น เนื่องจากนายจ้างกลัวการจับกุมแรงงาน เป็นต้น

๓. กฎหมายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการค้ามนุษย์ในประเทศไทย

๓.๑ พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม

กฎหมายได้กำหนดความผิดฐานการฟอกเงิน เพื่อลงโทษและติดตามทรัพย์สินหรือผลประโยชน์ที่ผู้ค้ามนุษย์ โดยมุ่งลงโทษผู้ที่นำทรัพย์สินจากการค้ามนุษย์ หรือความผิดฐานอื่น ๆ ไปแสวงหาประโยชน์และเพื่อให้รัฐนำทรัพย์สินดังกล่าวเข้าไปช่วยเหลือแก่สังคม โดยเริ่มในสมัยรัฐบาลที่นายชวน หลีกภัยเป็นนายกรัฐมนตรี ประกาศใช้พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. ๒๕๔๒ (ราชกิจจานุเบกษา, ๒๕๔๒, น. ๔๕) เป็นฉบับแรก

จากนั้น ในสมัยรัฐบาลต่อ ๆ มาได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. ๒๕๔๒ และประกาศใช้ฉบับแก้ไขเพิ่มเติมอีก ๕ ฉบับ ซึ่งพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน (ฉบับที่ ๕) พ.ศ. ๒๕๔๘ (ราชกิจจานุเบกษา, ๒๕๔๘, น. ๑) ประกาศใช้ในช่วงรัฐบาลพลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา เป็นนายกรัฐมนตรี ซึ่งเป็นกฎหมายที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบัน โดยสาระสำคัญของพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. ๒๕๔๒ (ราชกิจจานุเบกษา, ๒๕๔๒, น. ๔๕) ยังไม่ครอบคลุมถึงการกระทำความผิดฐานค้ามนุษย์โดยตรง แต่กล่าวถึงการที่ผู้ประกอบอาชญากรรม ซึ่งกระทำความผิดกฎหมายบางประเภท ได้นำเงินหรือทรัพย์สินที่เกี่ยวกับการกระทำความผิดนั้นมากระทำการในรูปแบบต่าง ๆ อันเป็นการฟอกเงิน เพื่อนำเงินหรือทรัพย์สินนั้นไปใช้เป็นประโยชน์ในการกระทำความผิดต่อไปได้อีก ทำให้ยากแก่การปราบปรามการกระทำความผิดกฎหมายเหล่านั้น และโดยที่กฎหมายที่มีอยู่ก็ไม่สามารถปราบปรามการฟอกเงินหรือดำเนินการกับเงินหรือทรัพย์สินนั้นได้เท่าที่ควร

ดังนั้น รัฐบาลจึงตรากฎหมายเพื่อเป็นการตัดวงจรการประกอบอาชญากรรมดังกล่าว โดยกำหนดให้ลักษณะของผู้กระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ต้องได้รับโทษตามที่กำหนดไว้

สำหรับความผิดนั้นตามลักษณะของผู้กระทำความผิด เช่น ในความผิดฐานฟอกเงินผู้ใดกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งดังต่อไปนี้ ต้องระวางโทษเช่นเดียวกับตัวการในความผิดนั้น

(๑) สนับสนุนการกระทำความผิดหรือช่วยเหลือผู้กระทำความผิดก่อนหรือขณะกระทำความผิด

(๒) จัดหาหรือให้เงินหรือทรัพย์สิน ยานพาหนะ สถานที่ หรือวัตถุใด ๆ หรือกระทำการใด ๆ เพื่อช่วยให้ผู้กระทำความผิดหลบหนีหรือเพื่อบริการให้ผู้กระทำความผิดถูกลงโทษ หรือเพื่อให้ได้รับประโยชน์ในการกระทำความผิด เป็นต้น ส่วนผู้ใดพยายามกระทำความผิดฐานฟอกเงิน ต้องระวางโทษตามที่กำหนดไว้สำหรับความผิดนั้นเช่นเดียวกับผู้กระทำความผิดสำเร็จ (มาตรา ๗ และมาตรา ๘)

นอกจากนี้ ยังได้แก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน (ฉบับที่ ๔) พ.ศ. ๒๕๕๖ (ราชกิจจานุเบกษา, ๒๕๕๖, น. ๘) โดยกำหนดความผิดมูลฐานเพิ่มเติมและกำหนดกรอบของความผิดมูลฐานให้ชัดเจน เพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน โดยเพิ่มบทนิยามคำว่า “ความผิดมูลฐาน” ในมาตรา ๓ แห่งพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. ๒๕๕๒ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๑ (ราชกิจจานุเบกษา, ๒๕๕๑, น. ๑๔) เรื่องความผิดเกี่ยวกับการเป็นสมาชิกอั้งยี่ การรับของโจร การปลอมแปลงเงินตรา การค้าที่เกี่ยวกับการปลอมการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญาของสินค้า เอกสารสิทธิ บัตรอิเล็กทรอนิกส์ หนังสือเดินทาง การประทุษร้ายต่อชีวิตหรือร่างกายเพื่อให้ได้ประโยชน์ซึ่งทรัพย์สิน การหน่วงเหนี่ยว กักขัง การลักทรัพย์ กรรโชก รีดเอาทรัพย์สิน ซึ่งทรัพย์สิน ปล้นทรัพย์ ฉ้อโกง หรือยักยอก การกระทำความอันเป็นโจรสลัด การกระทำความไม่เป็นธรรมเกี่ยวกับการซื้อขายหลักทรัพย์ และความผิดเกี่ยวกับอาวุธ (มาตรา ๓) และมาแก้ไขความใน (๒) ของบทนิยามคำว่า “ความผิดมูลฐาน” ในมาตรา ๓ แห่งพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. ๒๕๕๒ ในพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน (ฉบับที่ ๕) พ.ศ. ๒๕๕๘ (ราชกิจจานุเบกษา, ๒๕๕๘, น. ๑) โดยเพิ่มความผิดเกี่ยวกับการค้ามนุษย์ตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์หรือความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาในความผิดเกี่ยวกับเพศ เฉพาะที่เกี่ยวกับการเป็นธุระ จัดหา ล่อไปพาไป หรือรับไว้เพื่อการอนาจารซึ่งชายหรือหญิง เพื่อสนองความใคร่ของผู้อื่น หรือความผิดฐานพรากเด็กและผู้เยาว์ เฉพาะที่เกี่ยวกับการกระทำเพื่อหากำไรหรือเพื่ออนาจาร หรือโดยทุจริต ซื้อ จำหน่ายหรือรับตัวเด็ก หรือผู้เยาว์ซึ่งถูกพรากนั้น หรือความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการค้าประเวณี เฉพาะที่เกี่ยวกับการเป็นธุระจัดหา ล่อไป หรือชักพาไป เพื่อให้บุคคลนั้นกระทำการค้าประเวณี หรือที่เกี่ยวกับการเป็นเจ้าของกิจการการค้าประเวณี ผู้ดูแลหรือผู้จัดการกิจการการค้าประเวณี หรือสถานการค้าประเวณี หรือเป็นผู้ควบคุมผู้กระทำการค้าประเวณีในสถานการค้าประเวณี

๓.๒ ประมวลกฎหมายอาญา

การกระทำความผิดที่เกี่ยวข้องกับการค้ามนุษย์ มีดังนี้ (อิสรา ยอดดำเนิน, ๒๕๕๑, น. ๖๙-๘๕)

๑) ความผิดฐานข่มขืนใจผู้อื่น

มาตรา ๓๐๙ ผู้ใดข่มขืนใจผู้อื่นให้กระทำการใด ไม่กระทำการใด หรือจำยอมต่อสิ่งใด โดยทำให้กลัวว่าจะเกิดอันตรายต่อชีวิต ร่างกาย เสรีภาพ ชื่อเสียงหรือทรัพย์สินของผู้ถูกข่มขืนใจนั้นเอง

หรือของผู้อื่น หรือโดยใช้กำลังประทุษร้ายจนผู้ถูกข่มขืนใจต้องกระทำการนั้น ไม่กระทำการนั้นหรือจำยอมต่อสิ่งนั้น ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามปี หรือปรับไม่เกินหกหมื่นบาทหรือทั้งจำทั้งปรับ

๒) ความผิดฐานหน่วงเหนี่ยวกักขังผู้อื่น และความผิดฐานเอาคนลงเป็นทาสหรือให้มีฐานะคล้ายทาส

- มาตรา ๓๑๐ ผู้ใดหน่วงเหนี่ยวหรือกักขังผู้อื่น หรือกระทำให้ด้วยประการใดให้ผู้อื่นปราศจากเสรีภาพในร่างกาย ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามปี หรือปรับไม่เกินหกหมื่นบาทหรือทั้งจำทั้งปรับ

- มาตรา ๓๑๒ ผู้ใดเพื่อจะเอาคนลงเป็นทาส หรือให้มีฐานะคล้ายทาส นำเข้าในหรือส่งออกป็นอกราชอาณาจักร พามาจากที่ใด ชื่อ ชาย จำหน่าย รับหรือหน่วงเหนี่ยวซึ่งบุคคลหนึ่งบุคคลใด ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินเจ็ดปี และปรับไม่เกินหนึ่งแสนสี่หมื่นบาท

สรุปได้ว่า กฎหมายที่มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการค้ามนุษย์ทั้งหมดข้างต้น นอกจากกฎหมายในประเทศไทยจะมีกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการค้าเป็นการเฉพาะแล้ว การกระทำความผิดเกี่ยวกับการค้ามนุษย์ที่หลายหลายรูปแบบยังมีความเกี่ยวเนื่องกับกฎหมายอื่น ๆ อีกหลายฉบับ ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการต่อต้านการค้ามนุษย์และผู้ปฏิบัติงานต้องมีความรู้เรื่องกฎหมายเหล่านี้ ซึ่งมีจำนวนมาก นอกจากนี้ การแก้ปัญหาการค้ามนุษย์ยังเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานของหลายหน่วยงาน เช่น กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงแรงงาน กระทรวงการต่างประเทศ และสำนักงานตำรวจแห่งชาติ เป็นต้น โดยเฉพาะประเด็นการค้ามนุษย์ที่เกี่ยวกับบุคคลเฉพาะกลุ่ม เช่น เด็ก แรงงานต่างด้าว และแรงงานทางทะเล นอกจากจะเป็นกลุ่มที่มีความเสี่ยงต่อการเข้าสู่กระบวนการการค้ามนุษย์ และมีความเกี่ยวข้องกับหน่วยงานที่ดูแลโดยตรงแล้ว ขบวนการค้ามนุษย์ในปัจจุบันยังมีลักษณะของการกระทำผิดระหว่างประเทศ มีองค์กรข้ามชาติที่มีเงินทุนหมุนเวียนยากแก่การตรวจสอบ จึงจำเป็นต้องมีการศึกษากฎหมายที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ซึ่งกฎหมายที่ต้องศึกษามีอยู่หลายฉบับและมีความเกี่ยวพันกันอยู่ เช่น การค้ามนุษย์ด้านแรงงานอาจจะต้องศึกษากฎหมายคุ้มครองเด็ก และประมวลกฎหมายอาญาประกอบกันด้วย

บรรณานุกรม

หนังสือทั่วไป

- จรัญ โฆษณานันท์. (๒๕๖๑). *นิติปรัชญา*. พิมพ์ครั้งที่ ๒๐. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ชาญชัย รักษาชาติ และคณะ. (๒๕๕๐). *ผู้หญิง เซ็กส์ และอินเทอร์เน็ต อาณาจักร (เสรี) ของการค้ามนุษย์ที่ใหญ่ที่สุด...ทำเป็นมองไม่เห็น*. เชียงใหม่: สำนักพิมพ์ วนิดาเพรส.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (๒๕๔๕). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕*. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.
- ปรีดี เกษมทรัพย์. (๒๕๕๕). *นิติปรัชญา*. พิมพ์ครั้งที่ ๑๒. กรุงเทพฯ: คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พรธนี ชูทัยเจนจิต. (๒๕๓๘). *จิตวิทยาการเรียนการสอน*. กรุงเทพฯ: วรวิทย์การพิมพ์.
- พันธมิตรทั่วโลกด้านการค้าหญิง. (๒๕๔๕). *การค้าหญิง จากแนวคิดสิทธิมนุษยชนสู่การปฏิบัติ*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิผู้หญิง.
- พิธินัย ไชยแสงสุขกุล. (๒๕๓๓). *นิติปรัชญา : ทฤษฎีกฎหมายธรรมชาติ ทฤษฎีกฎหมายบ้านเมืองและนิติปรัชญาไทย*. กรุงเทพฯ:
- ศิปดี นพประเสริฐ. (๒๕๕๓). *ความมั่นคงของมนุษย์ : การค้ามนุษย์ในไทย=Human security: human trafficking in Thailand*.
- สรไกร ศรีศรีและคณะ. (๒๕๕๕). *ค้ามนุษย์ การเรียกร้องค่าสินไหมทดแทน*, กรุงเทพฯ: มูลนิธิพัฒนาการคุ้มครองเด็ก.
- สมยศ เชื้อไทย. (๒๕๕๔). *ทฤษฎีกฎหมายนิติปรัชญา*. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- หยุด แสงอุทัย, (๒๕๓๕). *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป*, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพฯ: ประกายผลึก.
- องค์กรสากลต่อต้านความเป็นทาส. (๒๕๔๖). *การค้ามนุษย์ สิทธิมนุษยชน กับนิยามใหม่ของการคุ้มครองผู้ตกเป็นเหยื่อ=Human traffic, human rights: Redefining victim protection*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิผู้หญิง.
- อุทัย สุขศิริ. (๒๕๕๐). *การค้ามนุษย์ในประเทศไทย = Human trafficking in Thailand/ การค้ามนุษย์ในประเทศไทย*: กรุงเทพฯ: มูลนิธิศุภนิมิตแห่งประเทศไทย.
- องค์กรสากลต่อต้านความเป็นทาส. (๒๕๕๖). *การค้ามนุษย์สิทธิมนุษยชนกับนิยามใหม่ของการคุ้มครองผู้ตกเป็นเหยื่อ*. กรุงเทพฯ: บริษัท ตาลาภ ศรีเอท ทราเวลเอเยนซี จำกัด.

วารสาร

- กิตสุรณ สังขสุวรรณ. “การแก้ไขปัญหาการค้ามนุษย์ด้วยมาตรการ 3P” *วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ* (๒๕๕๘, ม.ค.-ธ.ค.): ๓๑๔-๓๓๔.
- ดารารัตน์ เมตตาริกานนท์. “ค้าหญิงเงินข้ามชาติในประวัติศาสตร์สังคมไทย” *วารสารไทย ศิลปวัฒนธรรม* (๒๕๔๓): ๓๐.
- บวรศักดิ์ อูวรรณโน. “ทิศทางการวิจัยทางนิติศาสตร์เพื่อการพัฒนาประเทศ” *วารสารวิธีวิทยาการวิจัย* (๒๕๔๖, มกราคม-มีนาคม): ๑๖.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- ภัทรารวรรณ เวชชศาสตร์. “แนวทางการแก้ปัญหาการค้ามนุษย์อย่างบูรณาการ Integrated Approach for Combating Trafficking in Persons” *วารสารสถาบันชาติการป้องกันประเทศ (NATIONAL DEFENCE STUDIES INSTITUTE JOURNAL)* (๒๕๕๘, กันยายน-ธันวาคม) : ๕๐-๖๐.
- วรรณชัย บุญบำรุง. “ข้อเสนอแนะสำหรับการรวบรวมกฎหมาย” *เรื่องเดียวกันไว้ในที่เดียวกันจตุลนิตี* (๒๕๕๘, พฤศจิกายน-ธันวาคม) : ๔๕-๕๐.
- วัชรรา ไชยสาร. “Tier ๓ : ปัญหาและสถานการณ์การค้ามนุษย์ในประเทศไทย” *รัฐสภาสาร* (๒๕๖๐, มกราคม) : ๒๓-๖๙.
- สุเทพ เอี่ยมคง. “การร่างรัฐธรรมนูญ...ของไทย” *รัฐสภาสาร* (๒๕๕๕) : ๑๘-๗๖.

วิทยานิพนธ์

- ชนกพล สกมลตุงเขตต์. “การป้องกันและปราบปรามการค้าประเวณีของหญิงและเด็ก: ศึกษาอนุสัญญาระหว่างประเทศและเปรียบเทียบกฎหมายไทยกับกฎหมายต่างประเทศ”, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๕.
- ชลดา มนต์วีรัต. “การสร้างความเป็นหญิงชายทางสังคมและจริยธรรมในชุมชนลาหู่ : กรณีศึกษาหญิงลาหู่”, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, คณะศิลปศาสตร์. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๔.
- ดลฤทัย ไกรอำ. “ปัญหาอุปสรรคในการคัดแยกเหยื่อจากการค้ามนุษย์ในบุคคลต่างด้าว ๓ สัญชาติ (พม่า ลาว และกัมพูชา) : ศึกษาเฉพาะกรณีส่วนคัดแยกผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ สถานักักตัวบุคคลต่างด้าว สำนักงานตรวจคนเข้าเมือง”, สารนิพนธ์มหาบัณฑิต, คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๓.
- นนท์ธัญย์ ตลับทอง. “กฎบัตรอาเซียนกับการแก้ปัญหาอาชญากรรมข้ามชาติในรูปแบบการค้ามนุษย์ วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรนิติศาสตร์มหาบัณฑิตคณะนิติศาสตร์”, วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, คณะนิติศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๖.
- ปฐมา นิรมร. “การแก้ไขปัญหาการค้ามนุษย์ : กรณีศึกษาเปรียบเทียบไทยและสหรัฐอเมริกา; Resolving human trafficking problems: a comparative study of Thailand and the United States of America”, วิทยานิพนธ์ รัฐศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๘.
- รุ่งโรจน์ แจ่มพิทยากรณ์. “มาตรการพิเศษในการรวบรวมพยานหลักฐานในคดีค้ามนุษย์กรณีแสวงหาประโยชน์ทางเพศ; Special measures for collecting evidences in human trafficking cases : sexual exploitation case study”, วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทมหาบัณฑิต, คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๑.
- เลอสรรรค์ ศรีชนะภัย. “พันธกรณี ของประเทศไทยในการเข้าเป็นภาคีอนุสัญญาแรงงานทางทะเล ค.ศ. ๒๐๐๖”, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๓.
- วิลาววัลย์ ลิ้มปนาวรรณกุล. “กระบวนการเข้าสู่การตกเป็นเหยื่อการค้ามนุษย์ของหญิงและเด็ก : ศึกษาเฉพาะกรณีบ้านเกร็ดดตระการ = The trafficking processes of girl victims : a case study of Ban Kred-Trakam”, วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ๒๕๕๗.

บรรณานุกรม (ต่อ)

อิสรา ยอดดำเนิน, “ปัญหาการค้ามนุษย์: ศึกษากรณีการค้าหญิง และเด็กต่างด้าวเข้าเมืองผิดกฎหมาย โดยการบังคับใช้แรงงานในประเทศไทย” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๑.

งานวิจัย

เจษฎา มีบุญลือ. (๒๕๕๖). การค้ามนุษย์ในประเทศไทย: ปัจจัยที่เป็นสาเหตุ เครื่องมือและกลไก ในการแก้ไข. กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษายุทธศาสตร์ สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ.

นภา เศรษฐกร. (๒๕๕๐). ทิศทางใหม่ในการป้องกันและแก้ไขปัญหาการค้ามนุษย์, เอกสารวิจัยส่วนบุคคล, วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร.

ระรินทิพย์ ศิโรรัตน์. (๒๕๕๒). ระบบฐานข้อมูลต้นแบบด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหาการค้ามนุษย์, เอกสารวิจัยส่วนบุคคล, วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร.

ศิริระ สว่างศิลป์. (๒๕๕๗). *แนวทางเสริมสร้างศักยภาพการบังคับใช้กฎหมายต่อต้านการค้ามนุษย์ของไทย: ศึกษาเปรียบเทียบ Trafficking Victims Protection Act ๒๐๐๐ ของสหรัฐอเมริกา และพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ. ๒๕๕๑*. เอกสารวิจัยส่วนบุคคล, วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร.

ศิรินันท์ กิตติสุขสถิต. (๒๕๕๕). *ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการค้ามนุษย์และพิทักษ์สิทธิผู้ด้อยโอกาส จากประชาคมอาเซียน: Study on the protection and empowerment of vulnerable people in the ASEAN community*. สำนักส่งเสริมผู้ด้อยโอกาส. สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาสและผู้สูงอายุ, กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ร่วมกับ สถาบันวิจัย ประชากรและสังคม, สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.

สามารถชาย จอมวิญญา. (๒๕๕๓). *การค้ามนุษย์ช่วยเหลือผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์*, รายงานการศึกษา ส่วนบุคคลหลักสูตรนักบริหารการทูต รุ่นที่ ๒, กระทรวงการต่างประเทศ.

ECPAT International. (๒๕๕๘). รายงานการวิเคราะห์สถานการณ์การแสวงหาประโยชน์ทางเพศเชิงพาณิชย์จากเด็กในประเทศไทย.

ราชกิจจานุเบกษา

พระราชกำหนดการบริหารจัดการการทำงานของคนต่างด้าว พ.ศ. ๒๕๖๐, ราชกิจจานุเบกษา ๒๕๖๐, เล่มที่ ๑๓๔ ตอนที่ ๖๕ ก (๒๒ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๐): ๑-๓๒.

พระราชบัญญัติการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. ๒๕๖๐, ราชกิจจานุเบกษา ๒๕๖๐ เล่มที่ ๑๓๕ ตอนที่ ๘๒ ก. (๓๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๖๐): ๑-๑๒.

พระราชบัญญัติคนเข้าเมือง (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๗, ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๗๑ ตอนที่ ๓๘๗ (๒ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๗): ๑-๕.

พระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ. ๒๕๕๓, ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๖๗ ตอนที่ ๑๒๐๘ (๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๓): ๑.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- พระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ. ๒๕๒๒, ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๙๖ ตอนที่ ๒๘ ฉบับพิเศษ (๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๒๒): ๔๕.
- พระราชบัญญัติควบคุมการขอทาน พ.ศ. ๒๕๕๙, ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๓๓ ตอนที่ ๓๘ ก (๒๙ เมษายน พ.ศ. ๒๕๕๙): ๑-๗.
- พระราชบัญญัติความปลอดภัย อาชีวอนามัย และสภาพแวดล้อมในการทำงาน พ.ศ. ๒๕๔๔, ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๑๓๖ ตอนที่ ๖๗ ก (๑๓ มกราคม พ.ศ. ๒๕๔๔): ๕-๒๕.
- พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. ๒๕๔๖, ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๑๓๖ ตอนที่ ๖๗ ก (๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๖): ๑-๒๙.
- พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็กที่เกิดโดยอาศัยเทคโนโลยีช่วยการเจริญพันธุ์ทางการแพทย์ พ.ศ. ๒๕๕๘, ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๑๓๒ ตอนที่ ๓๘ ก (๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๘): ๑-๑๒.
- พระราชบัญญัติปราบปรามการค้าประเวณี พ.ศ. ๒๕๐๓, ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ ๘๙ ตอนที่ ๗๗ ก (๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๐๓): ๘๘๔-๘๐๑.
- พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้าประเวณี พ.ศ. ๒๕๓๙, ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๑๑๓ ตอนที่ ๕๔ ก (๒๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๓๙): ๑-๑๓.
- พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๘, ราชกิจจานุเบกษา ๒๕๕๘, เล่มที่ ๑๓๒ ตอนที่ ๓๔ ก (๒๘ เมษายน ๒๕๕๘): ๒๗-๓๑.
- พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๖๐, ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๑๓๔ ตอนที่ ๑๒ ก (๒๗ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๐): ๑๙-๒๒.
- พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ. ๒๕๕๑, ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๑๑๒๕ ตอนที่ ๒๙ ก (๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๑): ๒๘-๔๙.
- พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๑, ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่ ๑๒๕ ตอนที่ ๔๐ ก (๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๑): ๑๔-๒๗.
- พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน (ฉบับที่ ๔) พ.ศ. ๒๕๕๖, ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๑๓๐ ตอนที่ ๑๑ ก (๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖): ๘-๑๓.
- พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน (ฉบับที่ ๕) พ.ศ. ๒๕๕๘, ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๑๓๒ ตอนที่ ๙๘ ก (๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๘): ๑-๑๘.
- พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน พ.ศ. ๒๕๕๒, ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๑๑๖ ตอนที่ ๒๙ ก (๒๑ เมษายน พ.ศ. ๒๕๕๒): ๔๕-๖๓.
- พระราชบัญญัติมาตรการในการป้องกันและปราบปรามการค้าหญิงและเด็ก พ.ศ. ๒๕๔๐, ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๑๑๔ ตอนที่ ๗๒ ก (๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๔๐): ๓๗-๔๑.
- พระราชบัญญัติแรงงานทางทะเล พ.ศ. ๒๕๕๘, ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๑๓๒ ตอนที่ ๙๘ ก (๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๘): ๒๑-๕๐.

บรรณานุกรม (ต่อ)

พระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาเด็กและเยาวชนแห่งชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๖๐, ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๑๓๔ ตอนที่ ๖๓ ก (๑๓ มิถุนายน พ.ศ.๒๕๖๐): ๑-๑๒.

พระราชบัญญัติสถานบริการ (ฉบับที่ ๕) พ.ศ. ๒๕๖๐, ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๑๓๔ ตอนที่ ๑๑๓ ก (๓๑ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๖๐): ๑-๓.

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐, ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๑๓๔ ตอนที่ ๔๐ ก (๖ เมษายน พ.ศ.๒๕๖๐): ๑-๓.

สื่ออิเล็กทรอนิกส์

กระทรวงการต่างประเทศ. “การเข้าเป็นภาคีอนุสัญญาสหประชาชาติเพื่อต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติ ที่จัดตั้งในลักษณะองค์กร และพิธีสารเพื่อป้องกัน ปราบปรามและลงโทษ การค้ามนุษย์ โดยเฉพาะสตรีและเด็กเสริมอนุสัญญาฯ” Ministry of Foreign Affairs <http://www.mfa.go.th/main/th/mediacenter/๑๔/๔๐๑๓๕.html> (สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๖๑).

กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, “ค้ามนุษย์ ละเมิดสิทธิมนุษยชน”, <http://ebooks.m-society.go.th/ebooks/view/๑๖๙> (สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๖๑).

กระทรวงแรงงาน. “อนุสัญญาองค์การแรงงานระหว่างประเทศ (ILO) ที่ไทยให้สัตยาบัน.” http://www.mol.go.th/anonymouse/ilo_convention (สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๐ มิถุนายน ๒๕๖๑).

กรมองค์การระหว่างประเทศ. “สนธิสัญญาหลักด้านสิทธิมนุษยชน-Core international human rights treaties.” <http://humanrights.mfa.go.th/th/humanrights/obligation/international-human-rights-mechanism/> (สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๐ มิถุนายน ๒๕๖๑).

กฤตยา อาชวนิจกุล, พรสุข เกิดสว่าง. เส้นทางแรงงานหญิงจากประเทศเพื่อนบ้าน สู่อุตสาหกรรมบริการทางเพศในประเทศไทย. สถาบันวิจัยประชากรและสังคมมหาวิทยาลัยมหิดล [ryt๙](https://www.ryt๙.com/s/prg/๑๕๕๕๘๒๔) ข่าวออนไลน์. <https://www.ryt๙.com/s/prg/๑๕๕๕๘๒๔> (สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๓).

ข่าวสดออนไลน์. สืบค้นจาก https://www.kaosod.co.th/breaking-news/news_๒๙๒๗๖๖๗, (สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๘ กันยายน ๒๕๖๒).

คณะผู้แทนสหภาพยุโรปประจำประเทศไทย, http://eeas.europa.eu/delegations/thailand/documents/thailande_eu_coop/๑๔_forced_labour_by_police_lieutenant_colonel_pongnakom_nakorn_santipap_th.pdf. (สืบค้นเมื่อวันที่ ๔ สิงหาคม ๒๕๖๑).

จรัญ ภัคดีธนากุล, ““จรัญ ภัคดีธนากุล” วิพากษ์กระบวนการยุติธรรม “ระบบจัดการกฎหมายทั้งประเทศ ถูกครอบงำด้วยอำนาจทุนหายนะ – ทุนผูกขาดตัดตอน””, <https://thaipublica.org/๒๐๑๕/๐๙/jaran-๘-๙-๒๕๕๘/> (สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๘ กันยายน ๒๕๖๒).

ข่าวสด, “จับแก๊งค้ามนุษย์หัวลำโพง ลวงเด็กขายตัวแลกยา ซ้ำแฟนสาวทำด้วย เหยื่อโดนข่ม โฟลน”. ข่าวสดออนไลน์. สืบค้นจาก https://www.kaosod.co.th/breaking-news/news_๒๙๒๗๖๖๗. (สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๘ กันยายน ๒๕๖๒).

บรรณานุกรม (ต่อ)

- ชัยวัฒน์ วงศ์วัฒนศานต์, การพัฒนากฎหมาย (Legal Development) <http://web.krisdika.go.th/activityDetail.jsp?actType=1&actCode=๖๓&head=๔&item=n๕> (สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๐ มิถุนายน ๒๕๖๐).
- โชติกา ชุ่มมี. ผลกระทบสหรัฐฯ ลดอันดับไทยสู่ระดับต่ำสุดการค้ำมนุษย์ ๒๐๑๔. www.scbeic.com. (สืบค้นเมื่อวันที่ ๒ กรกฎาคม ๒๕๕๘).
- ไทยรัฐออนไลน์, “ตำรวจแกลงจับ แก๊งบังคับเด็กแร่ขายน้ำมะพร้าวปลอมที่ภูเก็ต หากไม่ทำถูกตี”. ไทยรัฐออนไลน์. <https://www.thairath.co.th/news/local/south/๓๗๐๑๒๖๖>. (สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๒).
- ปคม.จับหัวหน้าแก๊งหลอกนำแรงงานพม่าเข้าทำงานในไทย. ผู้จัดการออนไลน์. <https://news1live.com/detail/๙๖๒๐๐๐๐๑๑๑๓๒๓>. (สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๒).
- ผู้จัดการออนไลน์. “บุกช่วย ๓๑ ชีวิตชาวโรฮิงญา ถูกขบวนการค้ำมนุษย์ข้ามชาติพามาพักในป่าบ่อลูกรังร้าง”. ผู้จัดการออนไลน์. <https://mgronline.com/south/detail/๙๖๒๐๐๐๐๐๘๐๓๘๔>. (สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๒ สิงหาคม ๒๕๖๒).
- พงษ์นคร นครสันติภาพ. “บทบาทของตำรวจตรวจคนเข้าเมืองด้านการแก้ไขปัญหาการค้ำมนุษย์”. คณะผู้แทนสหภาพยุโรปประจำประเทศไทย. http://eeas.europa.eu/delegations/thailand/documents/thailande_eu_coop/๑๔_forced_labour_by_police_lieutenant_colonel_pongnaorn_nakornsantipap_th.pdf. (สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๓).
- ไยอนงค์ ทิมสุวรรณ. “สิทธิมนุษยชนกับการค้ำมนุษย์” http://www.constitutionalcourt.or.th/occ_web/ewt_dl_link.php?nid=๑๕๑๔ (สืบค้นเมื่อวันที่ ๓ มีนาคม ๒๕๖๒).
- เรื่องฤทธิ์ ลือลา ม.ป.ป. น. ๒-๖. หน่วยที่ ๑๒ การต่อต้านการค้ำมนุษย์ <https://www.stou.ac.th/Schoolnew/polsci/UploadedFile/82427-12.pdf>. (สืบค้นเมื่อวันที่ ๓ มีนาคม ๒๕๖๒).
- สิทธิกร ศักดิ์แสง และ อภิรติ กิตติสิทโธ, Member States <http://www.imo.org/en/About/Membership/Pages/MemberStates.aspx> (สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๓).
- ศูนย์ปฏิบัติการป้องกันและปราบปรามการค้ำมนุษย์. (๒๕๕๘). รายงานผลการดำเนินงานป้องกันและปราบปรามการค้ำมนุษย์ของประเทศไทย ประจำปี ๒๕๕๗. <https://www.e-aht.com/startup/gotoInformationAll?informationType=3&generalInformationType=3> (สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๓).
- สถานเอกอัครราชทูตสหรัฐอเมริกาประจำประเทศไทย. (๒๕๕๗). รายงานสถานการณ์การค้ำมนุษย์ประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๗, <http://thai.bangkok.usembassy.gov/tipthaireport๑๔-t.html>, (สืบค้นเมื่อวันที่ ๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๘).
- สหประชาชาติ. อนุสัญญาสหประชาชาติเพื่อต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติที่จัดตั้งในลักษณะองค์กร. www.parliament.go.th <http://edoc.parliament.go.th/Result.aspx?docid=578666&detailId=804420> (สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๓).
- สำนักข่าวไทยพับลิกา. “๓ คำ ๓ แนวคิด ๓ ภาคส่วน : เวทีกำหนดนโยบายแรงงานข้ามชาติ”, <http://thaipublica.org/๒๐๑๒/๑๑/migrant-working-dangerous-dirty-difficult/> (สืบค้นเมื่อวันที่ ๓๐ มกราคม ๒๕๕๘).

บรรณานุกรม (ต่อ)

สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดสมุทรสาคร, <http://www.samutsakhon.m-society.go.th/postt๑๐.html> (สืบค้นเมื่อวันที่ ๓ มีนาคม ๒๕๖๒).

สำนักงานเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี. http://www.soc.go.th/acrobat/history_๖๒.pdf, (สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๑).

องค์การระหว่างประเทศ เพื่อการโยกย้ายถิ่นฐาน, น. ๒๓ (๒๕๖๐) แผนยุทธศาสตร์ระดับชาติของไอโออีเอ็น ประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๓. <https://thailand.iom.int/sites/default/files/document/publications/IOM%20Thailand%20-%20National%20Strategy%20%282017-2020%29%20Thai.pdf> (สืบค้นเมื่อวันที่ ๓ มีนาคม ๒๕๖๒).

UNITED NATIONS. “ PROTOCOL TO PREVENT, SUPPRESS AND PUNISH TRAFFICKING IN PERSONS, ESPECIALLY WOMEN AND CHILDREN, SUPPLEMENTING THE UNITED NATIONS CONVENTION AGAINST TRANSNATIONAL ORGANIZED CRIME” . <https://www.osce.org/dihhr/๑๙๒๒๓?download=true> (สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๓).

Trafficking In Persons Report. <https://thestandard.co/trafficking-in-persons-report-๒๐๑๘/> (สืบค้นเมื่อวันที่ ๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๑).

เอกสารอื่น ๆ

กรมอเมริกาและแปซิฟิกใต้, เอกสาร non-paper, ธันวาคม ๒๕๕๖.

สำนักงานสภาพัฒนาการเพื่อพัฒนาแรงงานแห่งชาติ, ปัญหาการค้ามนุษย์ด้านแรงงาน โจทย์ที่ประเทศไทยต้องเร่งแก้ไข : รายงานผลการสัมมนา, ๒๔ มิถุนายน ๒๕๕๗.
